

“Ένας ἐφιάλτης πού ἄρχισε σὰν ὄνειρο Τὸ τέλος τοῦ «χριστιανικοῦ αἰώνα» τῆς Ἰαπωνίας

Ἡ περίοδος ἀπὸ τὸ 1549 ἕως τὸ 1639 στὴν ἱστορία τῆς Ἰαπωνίας ἔχει περιγραφεῖ ἀπὸ πολλοὺς ὡς «ὁ χριστιανικὸς αἰώνας» αὐτῆς τῆς χώρας¹. Στὴ διάρκειά του ξετυλίχτηκε τὸ ἔπος πού ξεκίνησε μὲ τὸ ὄνειρο τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῆς ἀπὸ τοὺς ρωμαιοκαθολικοὺς ἱεραποστόλους τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἰησοῦ καὶ τελείωσε μὲ τὸν ἐφιάλτη ἐνὸς ἀπὸ τοὺς σκληρότερους διωγμοὺς πού ὑπέστη ποτὲ ὁ Χριστιανισμὸς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ στιγματισμὸ, στοὺς αἰῶνες πού ἀκολούθησαν, αὐτῆς τῆς θρησκείας, στιγματισμὸ ὁ ὁποῖος ὡς ἓνα βαθμὸ παραμένει ἀκόμα στὴν ἰαπωνικὴ ψυχὴ². “Ένα ἐπεισόδιο ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἐφιάλτη ἔφτασε στὸ παγκόσμιο κοινὸ μέσω τοῦ γνωστοῦ κινηματογραφικοῦ ἔργου τοῦ Σκορτσέζε «Σιωπὴ», βασισμένου στὸ ὁμότιπλο ἔργο τοῦ λογοτέχνη Ἔντο Σουσάκου. Ὡστόσο, τὸ ἔπος περιλαμβάνει πολὺ περισσότερα ἐπεισόδια, γεγονότα καὶ καταστάσεις, πού γιὰ νὰ περιγραφοῦν χρειάζονται ὀλόκληροι τόμοι. Ἡ ἔρευνα πού περιστρέφεται γύρω ἀπὸ αὐτὸ ἐμπλουτίζεται συνεχῶς μὲ νεότερα στοιχεῖα καὶ κατατέμνεται ἀπὸ διαφορετικὲς ἐκτιμήσεις σχετικὰ μὲ κάθε σχεδὸν πτυχὴ του.

Γιὰ νὰ παρουσιαστοῦν ὅλ’ αὐτὰ χρειάζονται προϋποθέσεις, κυριότερη μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ καλὴ γνώση τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς τῆς ἐποχῆς, μὲ δάση τὴν ὁποία θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ συζητήσει καὶ τὶς ἐκτιμήσεις. Στὴ διβιβλιογραφία μας, ἀπ’ ὅ,τι ξέρω, λείπει ἀκόμα κι ἓνα σύντομο χρονικὸ. Δίχως ὅμως μιὰ τέτοια γνώση, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβει σχεδὸν τίποτε ἀπὸ τὸ θέμα – ἢ κἀν νὰ μιλήσει γι’ αὐτό. Κυρίως δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβει αὐτὸ πού ἀποτελεῖ τὸ σημαντικότερο σημεῖο μέσα σ’ αὐτό, δηλαδὴ τοὺς λόγους πού μετέτρεψαν τὸ ὄνειρο σὲ ἐφιάλτη. Πολλοὶ τέτοιοι ἔχουν ἀπαριθμηθεῖ: θρησκευτικοί, ἀνθρωπολογικοί, κοι-

1. Π.χ. Charles Ralph Boxer, *The Christian Century in Japan, 1549-1650*, Berkeley & Los Angeles: University of California Press & London: Cambridge University Press, 1963.

2. Ὑπάρχουν διάφορες προτάσεις γιὰ τὸ πότε ἀκριβῶς ἔληξε ὁ διωγμὸς. Περιλαμβάνουν τὸ 1639, τὸ 1650 κ.ἄ. Ὁ James Harris Morris τὶς ἔχει συγκεντρώσει στὴ διδακτορικὴ διατριβὴ του *Rethinking the History of Conversion to Christianity in Japan: 1549-1644*, PhD Thesis, University of St Andrews, 2018 (<http://hdl.handle.net/10023/15875>). Ὅμως, ἐφόσον ἡ ἐπι ποινῆ θανάτου ἀπαγόρευση τοῦ Χριστιανισμοῦ κράτησε μέχρι τὸ 1873, καὶ ἡ περίοδος μετὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς χρονολογίες μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς συνέχειά του.

νωνικοί, πολιτικοί. Όμως, σὲ πείσμα τῶν ἐμποδίων πού ὄρθωναν οἱ τρεῖς πρῶτοι, τὸ ὄνειρο μετὰ ἀπὸ πολλοὺς κόπους εἶχε ἀρχίσει νὰ πραγματοποιεῖται. Πράγματι ἡ ἱεραποστολὴ σημείωσε βαθμῆδὸν μεγάλη ἐπιτυχία, κυρίως ἀνάμεσα στὸ λαό, ἀλλὰ ὡς ἓνα σημαντικό βαθμὸ καὶ στὶς ἀνώτερες τάξεις, ἀποδεικνύοντας ὅτι αὐτὰ τὰ ἐμπόδια, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τουλάχιστον, μποροῦσαν νὰ ξεπεραστοῦν. Ἐκεῖνο πού δὲν μπόρεσε νὰ ξεπεραστεῖ ἦταν οἱ λόγοι πού περιλαμβάνονται στὴν τέταρτη κατηγορία. Αὐτοὶ μποροῦν νὰ συνοψισθοῦν σὲ δύο: 1) στὸ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἦρθε σὲ σύγκρουση μὲ τὶς πολιτικὲς πραγματικότητες τῆς Ἰαπωνίας ἐκείνης τῆς ἐποχῆς καὶ 2) στὸ ὅτι δὲν μπόρεσε νὰ ὑπάρξει ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ τεράστιο κύμα τῆς δυτικῆς ἀποικιοκρατίας πού σάρωνε τότε τὸν πλανήτη.

Στὸ χῶρο πού μᾶς διατίθεται ἐδῶ, θὰ περιοριστοῦμε σ' ἓνα διάγραμμα τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς μὲ ἔμφαση στὶς πραγματικότητες στὶς ὁποῖες προσέκρουσε τελικὰ ἡ ἱεραποστολή· σὲ ἓνα σύντομο χρονικὸ τῆς ἱεραποστολῆς τέλος, καὶ κυρίως, σὲ μιὰ περιγραφή τῶν ἐξελίξεων πού, ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλη, ὀδήγησαν στὴ σειρά τῶν διωγμῶν πού ἀποτέλεσαν τὸν ἐφιάλτη. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἐλπίζομε νὰ καλυφθεῖ κάπως τὸ ὑφιστάμενο βιβλιογραφικὸ κενὸ στὰ ἑλληνικὰ καὶ νὰ δοθεῖ ἀφορμὴ γιὰ περαιτέρω ἐνασχόληση μὲ αὐτό.

1. Τὸ ἱστορικὸ πλαίσιο.

Τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ «χριστιανικοῦ αἰώνα» συμπίπτει μὲ τὴν ταραγμένη ἐποχὴ πού στὴν Ἰαπωνικὴ ἱστορία εἶναι γνωστὴ ὡς «σενγκόκου», δηλαδή «χώρα σὲ ἐμπόλεμη κατάσταση». Πρόκειται γιὰ μιὰ μακρόχρονη περίοδο ἐμφύλιων πολέμων ἀνάμεσα στοὺς ἄρχοντες τῶν ἐπαρχιῶν στὶς ὁποῖες ἦταν διαιρεμένη τότε ἡ Ἰαπωνία. Αὐτὲς οἱ ἐπαρχίες, κατοικούμενες ἀπὸ φρατρίες, ἦταν σὰν ἀνεξάρτητα μεταξὺ τους κράτη (οἱ ἱεραπόστολοι τὰ ὀνόμαζαν «βασίλεια»). Οἱ ἄρχοντες, γνωστοὶ ὡς «νταϊμό» (κατὰ τοὺς ἱεραποστόλους «βασιλεῖς»), πολεμοῦσαν ἤδη ἀπὸ αἰῶνες. Ἡ σειρά τῶν ἐχθροπραξιῶν εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὸν λεγόμενον «πόλεμο Ὀονίν» (1467-1477).

Κύρια ἐπιδιώξη τῶν ἐμπολέμων ἦταν ἡ ἐπέκταση τῆς ἀνάληψης τῆς ἐξουσίας πάνω σὲ ὅλη τὴ χώρα. Αὐτὴ προϋπέθετε καὶ εἶχε ἐπίσης ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐνοποίηση τῆς χώρας ὑπὸ τὴ μία αὐτὴ ἀρχή³. Ὁ ἴδιος σκοπὸς εἶχε ἐπιδιωχτεῖ καὶ σὲ ἄλλες περιόδους τῆς Ἰαπωνικῆς ἱστορίας. Ἡ πλησιέστερη χρονικὰ ὑπῆρξε ἡ, στὸ τέλος πάλι ἐνὸς ἐμφυλίου πολέμου μετὰ τῶν μεγάλων οἰκῶν τῆς τάξης τῶν πολεμιστῶν (γνωστῶν σ' ἐμᾶς ὡς σαμουράι), κατάκτηση τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸν Γιοριτόμο τοῦ οἴκου τῶν Μιναμότο. Ὁ Γιοριτόμο τὴν ἀνέλαβε τὸ 1192 παίρνοντας τὸν

3. Γιὰ τὴν ἐποχὴ καὶ γιὰ τὴν ἰδέα τῆς ἐνοποίησης τῆς χώρας πού τὴ διατρέχει, βλ. John Whitney Hall (ed.), *The Cambridge History of Japan*, Vol. 4: *Early Modern Japan*, New York: Cambridge University Press 1991.

τίτλο τοῦ «σόγκουν». Ἡ λέξι σήμαινε κάποτε τὸν ἀρχιστράτηγο, ἀπ' αὐτὴ ὅμως τὴν ἐποχὴ καὶ μετὰ σημαίνει τὸν ἀρχηγὸ τῆς στρατιωτικῆς κυβέ-
ρησης (γνωστῆς ὡς «μπακούφου») πού διοικοῦσε τὴ χώρα καὶ συνεπῶς,
στὴν πράξι, τὸν ὀλοκληρωτικὸ μονάρχη της. Στὰ χρόνια πού ἀκολούθη-
σαν, ἄλλοι διεκδικητὲς ἐπίσης ἐμφανίστηκαν καὶ ἄλλοι ἐμφύλιοι ἐξερρά-
γησαν μὲ τὴν ἴδια ἐπιδίωξι. Τὸ κυριότερο, λοιπόν, πολιτικὸ γεγονός τῆς
ἐποχῆς, τὸ ὁποῖο τὴ διατρέχει, ὑπῆρξε ἡ ἐπιδίωξι τῆς μίας ἀρχῆς καὶ, συ-
νεπῶς, μιᾶς πολιτικῆς ἐνοποίησης.

Ἡ μακροχρόνια πολεμικὴ δραστηριότητα, συνοδευόμενη ἀπὸ κάθε
εἶδους ἀτασθαλίες, εἶχε κυριολεκτικὰ ρημάξει τὴ χώρα. Ἡ πρωτεύουσα,
τὸ Κυότο, κύριο θέατρο τῶν ἐπιχειρήσεων, κειτόταν σὲ ἐρείπια. Ἡ αὐτο-
κρατορικὴ οἰκογένεια, ἀπομεινάρι τῆς ἐποχῆς πού τὴν πολιτικὴ ἰσχύ εἶχαν
οἱ ἀριστοκρατικοὶ οἴκοι, φτωχοῦσε πάμφτωχη. Οἱ ἱεραπόστολοι ἔφτα-
σαν στὴν Ἰαπωνία ἀκριδῶς αὐτὴ τὴν περίοδο καὶ ἐργάστηκαν μέσα σ'
αὐτὴ τὴν κατάσταση.

Στὴν τελευταία τῆς φάσι, τρεῖς ἱκανοὶ πολέμαρχοι κατόρθωσαν μὲ τὴ
σειρὰ νὰ ἐνοποιήσουν τὴ χώρα ὑπὸ τὸ σκῆπτρο τους. Πρῶτος ὁ ὄντα
Νομπουνάγκα, μετὰ ἀπὸ πολλὴ αἱματοχυσία, κατέλαβε τὸ Κυότο τὸ 1582,
γενόμενος κύριος τῆς κεντρικῆς Ἰαπωνίας. Μετὰ τὴ δολοφονία του, καὶ
ἀφοῦ ὑπερίσχυσε τῶν ἀντιπάλων του, σὲ ἡγεμόνα ἀναδειχθεὶ ὁ Τογιο-
τόμι Χιντεγιόσι. Τέλος ὁ Τοκουγκάουνα Ἰεγιάσου, ἀναδειχθεὶς κι αὐτὸς
νικητῆς στὸν ἐμφύλιο πού ἀκολούθησε τὸ θάνατο τοῦ Χιντεγιόσι, ἀνέλα-
βε τὴν ἴδια θέση καὶ ἐγκαινίασε τὴν ὁμώνυμη δυναστεία πού, μὲ πρω-
τεύουσα τὸ Ἐντό (σημερινὸ Τόκυο), ἐπέπρωτο νὰ κυβερνήσει τὴ χώρα
πάνω ἀπὸ δύο αἰῶνες συνεχῶς, ἀπὸ τὸ 1603 ἕως τὸ 1868.

Ὁ στόχος τῆς ἐνοποίησης τῆς χώρας ὑπὸ μία μόνο ἀρχὴ προσέκρουσε
ὄχι μόνο στοὺς ἀρχόντες πού πολεμοῦσαν γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ, ἀλλὰ καὶ
σὲ θρησκευτικὲς δυνάμεις, ἀρχικὰ στὶς πανίσχυρες βουδιστικὲς Σχολές
τῆς χώρας. Αὐτές, μὲ ἐπικεφαλῆς τὴ Σχολὴ Τεν'νταί πού εἶχε τὴν ἔδρα της
στὸ ὄρος Χιέι πάνω ἀπὸ τὸ Κυότο, ἔπαιρναν ἐνεργὸ μέρος στοὺς ἐμφυλί-
ους, προσφέροντας ὑποστήριξι στὶς εὐνοούμενες πλευρές, ἀκόμα καὶ
στρατιωτικὴ, μὲ τὸν ἰδιότυπο στρατὸ τῶν πολεμιστῶν μοναχῶν πού διέ-
θεταν. Περιττεῦει νὰ ποῦμε ὅτι αὐτό, σὲ περίπτωσι πού ἐπικρατοῦσε ἡ
ἀντίθετη πλευρά, τὶς μετέτρεπε σὲ θύματα τοῦ νικητῆ.

Στὴ διάρκεια τῆς ἀνόδου του πρὸς τὴν ἐξουσία, ὁ Νομπουνάγκα βρῆκε
ἀπέναντί του τὸ Χιέι. Σὲ σύγκρισι μὲ τὸν ἀνερχόμενο, μικρὸ ἀκόμα νταϊ-
μιό, ὁ πάμπλουτος, ἀρχαῖος ὄργανισμὸς τοῦ Τεν'νταί ἀποτελοῦσε ἕνα
ἐμπόδιο πού ἔπρεπε νὰ ἐξοντωθεῖ ὀλοκληρωτικά. Αὐτὸ ἀκριδῶς καὶ ἐγι-
νε. Ὁ σκληρὸς στρατάρχης, ἀφοῦ κατέλαβε μὲ αἰφνιδιασμὸ τὸ Χιέι, πα-
ρέδωσε στὴν πυρὰ τὰ χιλιάδες ἀρχαῖα οἰκοδομήματα καὶ ὄλους τοὺς κα-
τοίκους του στὸ θάνατο μὲ διάφορους τρόπους⁴.

4. «Τὸ βουητὸ τοῦ τεράστιου, καιόμενου μοναστηριοῦ, μεγεθυμένο ἀπ' τὶς κραυγὲς τῶν
ἀναρίθμητων γέροντων καὶ νέων, ἤχοῦσε καὶ ἀντηχοῦσε ὡς τὰ πέρατα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.
Ὁ θόρυβος ἦταν ταυτόχρονα ἐκκωφαντικὸς καὶ θλιβερός». Hoan Nobunaga-ki, στὸ Ryusaku

᾿Ωστόσο, τὸ Τεν'ντάι δὲν ἦταν ἡ μόνη βουδιστικὴ ὁμάδα ποὺ στάθηκε στὸ δρόμο του. Στὴ συνέχεια χρειάστηκε νὰ βάλει σὲ τάξη ἢ νὰ ἐξοντώσει καὶ ἄλλες μὴ συνεργάσιμες. Κάποιες εἶχαν πιάσει βαθιεῖς ρίζες στὰ λαϊκὰ στρώματα. Ἄπ' αὐτές, ὁ πῶς πεισματώδης ἐχθρὸς ἀναδείχτηκε τὸ κίνημα ποὺ ἔχει μείνει γνωστὸ μὲ τὸν αὐτοπροσδιορισμὸ «Ἴκκόο-Ἴκκι»⁵. Ἐπρόκειτο γιὰ ἓνα λαϊκὸ βουδιστικὸ κίνημα, μιᾶς ἀπὸ τὶς Σχολές τοῦ Ἰαπωνικοῦ Ἀμινταϊσμοῦ, τῆς Ἀληθινῆς Σχολῆς τῆς Καθαρῆς Χώρας (Jōdo Shinshū). Ἡ ὑπόσχεση ἐνὸς καλύτερου, οὐράνιου κόσμου, τοῦ παραδείσου τοῦ Ἀμίντα Βούδα, ποὺ ὑποσχόταν ὁ Ἀμινταϊσμός, εἶχε διαδοθεῖ σὲ μεγάλη ἔκταση καὶ ριζώσει στὴν Ἰαπωνικὴ ψυχὴ. Σ' αὐτὴ τὴ μορφὴ τῆς εἶχε προσλάβει πολεμικὸ χαρακτήρα. Ἴκκόο-Ἴκκι ὁμάδες ὑπῆρχαν σὲ πολλὰ μέρη τῆς χώρας. Οἱ πιστοὶ τους, προερχόμενοι κυρίως ἀπὸ τὰ φτωχὰ λαϊκὰ στρώματα, ὅπως ἀγρότες κ.λπ., ἦταν ἓνα εἶδος ἀναρχικῶν, ἐφόσον ἦταν ἐναντίον κάθε πολιτικῆς ἀρχῆς. Ἄρνούνταν τὴ φορολόγηση, σφετερίζονταν περιοχὲς κ.λπ. Στὸ ἐνεργητικὸ τους καταγράφεται καὶ ἡ πρώτη κατάληψη τῆς ἐξουσίας μιᾶς περιοχῆς ἀπὸ πολίτες. Μὲ τοπικὲς ἐπαναστάσεις ποὺ εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ τὸν 14ο αἰῶνα ταλαιπωροῦσαν διαρκῶς τὶς ἀρχές. Στὴν ἐποχὴ ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ εἶχαν καταλάβει ἀρχικὰ τὴν περιοχὴ Ἰσιγιάμα (ἔξω ἀπὸ τὴν τότε ᾿Οσάκα), μετατρέποντάς τιν σὲ ἓνα εἶδος ἀγίας πόλης, μὲ κεντρικὸ ναό, τείχη, τάφρους κ.λπ. Τὸ ζητούμενο ἦταν αὐτονομία ἀπὸ κάθε πολιτικὴ ἀρχή, ἡ δημιουργία ἐνὸς δικοῦ τους, ἱεροῦ βασιλείου. Ὄταν ὁ Νομπουνάγκα, μετὰ ἀπὸ πολλὰς ἀναποτελεσματικὲς πολιορκίες, τελικὰ ἄλωσε τὴν πόλη μὲ ἀπάτη, 40.000 πιστοὶ τοῦ «Ἴκκόο-Ἴκκι» σφαγιάστηκαν. Μάλιστα γιὰ παραδειγματισμὸ σταύρωσε ἢ ἔβρασε ζωντανοὺς κάπου χίλιους αἰχμαλώτους. Ὅμως τὸ κίνημα εἶχε ἐξαπλωθεῖ σὲ ὅλη τὴ χώρα καὶ οἱ Ἴκκόο-Ἴκκι ξεφύτρωναν παντοῦ. Ἄλλες 40.000 σφαγιάστηκαν στὸ ᾿Οουάρι. Μέχρι τέλος τῆς ζωῆς του, ὁ Νομπουνάγκα δὲν κατόρθωσε νὰ ἐκμηδενίσει αὐτὸ τὸ κίνημα.

Ἡ ἐξόντωση τῶν ἀντιτιθέμενων βουδιστῶν ὑπῆρξε τὸ χειρότερο προηγούμενο ἐκμηδένισης μιᾶς θρησκευτικῆς ὁμάδας ποὺ παρουσίαζε ἐμπόδια στὴν πορεία τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, πρὶν ἐμφανισθεῖ μιὰ ἄλλη, ἐπίσης θρησκευτικὴ, ἀλλὰ προερχόμενη ἀπὸ κάποια, ἄγνωστα ἕως τότε στὴν Ἰαπωνία, μέρη τοῦ κόσμου.

Οἱ πρῶτοι Δυτικοὶ ποὺ πάτησαν τὸ πόδι τους σ' αὐτὴ τὴ χώρα ἦταν Πορτογάλοι ναυτικοί, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀσχολοῦνταν μὲ τὸ ἐμπόριο κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τῆς Κίνας, οἱ ὁποῖοι τὸ 1543 ναυάγησαν στὸ νότο τοῦ Ἰαπωνικοῦ ἀρχιπελάγους. Οἱ ναυαγοὶ ἔκαναν φοβερὴ ἐντύπωση μὲ τὰ πυροβόλα ὄπλα τους (ἀρκεβούζια), τὰ πρῶτα ποὺ ἐμφανίστηκαν σ' αὐτὴ τὴ

Tsunoda e.a. (eds), *Sources of Japanese Tradition*, N. York: Columbia University Press, 1964 (1958), vol. I, σ. 307.

5. Δηλαδή, ὁ σύνδεσμος [league] –ἄν καὶ συνήθως τὸ «Ἴκκι» ἀποδίδεται ὡς «uprising»– ἐκείνων ποὺ ἔχουν «ἓνα μόνο σκοπὸ» ἢ «ἓνα μόνο νοῦ» («single minded»). Γιὰ τοὺς Ἴκκόο-Ἴκκι βλ. George Elison, *Deus Destroyed –The Image of Christianity in Early Modern Japan*, Cambridge Massachussets: Harvard University Press 1973, σσ. 119-123.

χώρα. Τέτοια όπλα, πού, πρώτα από τον Νομπουνάγκα, χρησιμοποιήθηκαν κατόπιν στους έμφυλιους, αλλά και άλλα προϊόντα, κυρίως κινέζικο μετάξι, πού ήταν περιζήτητο για τó ύγρό, Ιαπωνικό καλοκαιρί, αποτέλεσαν τó αντίκειμένο του έμπορίου πού ξεκίνησε στή συνέχεια μεταξύ τής πορτογαλικής άποικίας του Μακάο και τής Ίαπωνίας. Αύττή τήν έποχή οί Πορτογάλοι έμποροι είχαν τó μονοπώλιο αύτής τής δραστηριότητας.

Τους ναυαγούς άκολούθησαν οί Ιεραπόστολοι. Τó 1549, με έπικεφαλής τόν μετέπειτα άγιο τής ρωμαιοκαθολικής έκκλησίας Φραγκίσκο Ξαβιέ, μιá άποστολή έφτασε στήν Ίαπωνία και άρχισε άμέσως τόν ευαγγελισμό. Ό Ξαβιέ, συνιδρυτής με τόν Λογιόλα του τάγματος των Ίησουϊτών, έχοντας άπογοητευτεί από τους ανθρώπους και τις καταστάσεις πού αντιμετώπισε στήν Ίνδία όπου πήγε άρχικά, μετέθεσε τήν έλπίδα για μεγαλύτερη έπιτυχία στις χώρες των «λευκών φυλών» (πού τις θεωρούσαν άνωτερες διανοητικά, πολιτισμικά κ.λπ. από τους κατοίκους τής Ίνδίας και τής ΝΑ Άσίας), δηλαδή στήν Κίνα και στήν Ίαπωνία. Τó ενδιαφέρον για τήν Ίαπωνία άναψε ή γνωριμία του με τόν Γιατζιρό, έναν φυγάδα άπ' αύττή τή χώρα πού, έχοντας κατηχηθεί από τόν καπετάνιο του πορτογαλικού πλοίου, όπου είχε ζητήσει σωτηρία, βαπτίσθηκε άργότερα στήν Γκόα, παίρνοντας τó όνομα Παύλος. Με έπικεφαλής τόν πάντρε Ξαβιέ, ή πρώτη ομάδα, αποτελούμενη από τόν Γιατζιρό, δύο άκόμα Ίάπωνες και τόν πατέρα Κόσμο ντε Τόρρες, τόν άδελφό Φερνάντεζ και δύο ύπηρέτες, αποβιβάστηκε στήν έπαρχία Σάτσουμα, σημερινή Καγκοσίμα.

2. Χρονικό τής Ιεραποστολής.

Είναι δύσκολο νά φανταστούμε τις δυσκολίες με τις όποιες έπρεπε ν' αντιπαλαίψουν αύτοί οί άνθρωποι. Έφερναν μιá θρησκεία έντελώς διαφορετική τόσο από τó Σίντο όσο και από τó Βουδισμό, κυρίως, όμως, από τήν ριζικά ένάντια στήν άποκλειστικότητα συγκρητιστική, πολυθειστική θρησκεία (με αντίκειμένο κάμι, Βουδες, προγονικά πνεύματα, αλλά και άλλα θεία όντα) του Ιαπωνικού λαού. Η άγνοια του πολιτισμού, τής θρησκείας, τής λειτουργίας τής Ιαπωνικής κοινωνίας και βέβαια τής γλώσσας (μόνο ό Φερνάντεζ γνώριζε κάποια Ιαπωνικά), όδηγούσε σε πολλές περιπτώσεις σε κωμικοτραγικές καταστάσεις. Η πιό γνωστή είναι εκείνη πού προέκυψε από τή χρήση, εκ μέρους του Ξαβιέ, τής λέξης «Νταϊνίτσι» για τόν Θεό. Πρόκειται για τó όνομα του ύπέρτατου Βούδα τής Σχολής Σινγκόν, τó όποιο του υπέβαλε ως κατάλληλο ό Γιατζιρό. Άγνοώντας τó πράγμα, ό Ξαβιέ τή χρησιμοποίησε επί δύο χρόνια, έως ότου κατάλαβε τó λάθος του. Για νά τó διορθώσει, έστειλε τόν συνεργάτη του Φερνάντεζ «στους δρόμους, για νά πει στο λαό νά μη λατρεύουν πιά τόν Νταϊνίτσι, αλλά μάλλον νά τόν θεωρήσουν έφεύρεση του διαβόλου»⁶ και αντικατέστησε τή λέξη με τó λατινικό «Deus»⁷, προξενώντας μεγάλη σύγχυση στους

6. George Elison, *ό.π.*, σ. 34.

7. Πού στά Ιαπωνικά έγινε «Deusu». Τήν όμοιότητα με τή λέξη «ούσο» = ψεύδος έκμε-

ἀκροατές του, ἀλλὰ καὶ τὸ μίσος τῶν βουδιστῶν τῆς Σιγγκόν. Παρὰ ταῦτα, ἐλλείπει ἰσοδύναμων λέξεων μὲ τις χριστιανικές, ὁ ἴδιος, ἀλλὰ γιὰ ἕνα διάστημα καὶ οἱ διάδοχοί του συνέχισαν νὰ χρησιμοποιοῦν πολλές, κυρίως βουδιστικὲς λέξεις.

Ἐνάμεσα στὰ μεγαλύτερα προβλήματα ποὺ συνάντησαν ἦταν ἡ δυσχέρεια νὰ πείσουν τοὺς πιστοὺς ὅτι οἱ πρόγονοί τους, ἐφόσον δὲν εἶχαν βαπτισθεῖ, εἶχαν ὡς μοῖρα τὴν αἰώνια κόλαση. Γράφει ὁ Ξαβιέ σὲ ἕνα γράμμα τοῦ ἀπὸ τὸ Κοσίιν τῆς Ἰνδίας τὸ 1552:

Ἐνα ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ περισσότερο ἀπ' ὅλα πονᾷ καὶ βασανίζει αὐτοὺς τοὺς Ἰάπωνες, εἶναι ὅτι τοὺς διδάσκομε ὅτι ἡ φυλακὴ τῆς κόλασης εἶναι ἀνέκκλητα κλειστή, ἔτσι ποὺ δὲν ὑπάρχει διαφυγὴ ἀπ' αὐτήν. Θρηνοῦν γιὰ τὴ μοῖρα τῶν πεθαμένων παιδιῶν τους, τῶν γονέων καὶ τῶν συγγενῶν, καὶ συχνὰ ἐκδηλώνουν τὸ πένθος τους μὲ δάκρυα. Καὶ μᾶς ρωτοῦν ἂν ὑπάρχει κάποια ἐλπίδα, κάποιος τρόπος νὰ τοὺς ἐλευθερώσομε μὲ τὴν προσευχὴ ἀπ' αὐτὴ τὴν αἰώνια καταδίκη, ἀλλὰ εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ τοὺς ἀπαντήσω ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία⁸.

Ἡ ἔμμονη στὴ συνέχιση τῆς ἱεραποστολικῆς δράσης παρὰ τὶς δυσκολίες, ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ συμβάλλουν στὴν εἰκόνα ἑνός (ἂν καὶ παιδιοῦ τῆς συντηρητικῆς στροφῆς τοῦ ρωμαιοκαθολικισμοῦ μετὰ τὴν προτεσταντικὴ θύελλα) βαθιὰ πιστοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως λέει ὁ Elison, «Τίποτε δὲν ἐκφράζει καλύτερα τὴ θλιθερὴ [pathetic], ἀλλὰ ταυτόχρονα ἀναμφίβολα ἠρωϊκὴ πλευρὰ αὐτῆς τῆς πρώιμης ἱεραποστολικῆς περιόδου, ἀπὸ τὴν εἰκόνα ποὺ σχεδίασε ὁ Λουῖς Φρόις: Ἐνῶ ὁ Φερνάντεζ κήρυττε, ὁ Ξαβιέ “στεκόταν στὸ πλευρὸ του καί, μέσ' ἀπ' τὴν ψυχὴ του, προσευχόταν γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ κηρύγματος τοῦ ἀδελφοῦ, καθὼς καὶ γιὰ τοὺς ἀκροατές”»⁹.

Ὁ Ξαβιέ χρησιμοποίησε τὴν ἱεραποστολικὴ μέθοδο τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἰησοῦ, ποὺ εἶναι γνωστὴ ὡς «ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω», δηλαδή ἀπὸ τοὺς ὑψηλὰ ἰστάμενους πρὸς τὸ λαό. Κατ' αὐτὴν, ἐφόσον οἱ ὑπήκοοι θ' ἀκολουθοῦσαν τὸν ἄρχοντα, παράγονταν ταχύτερα καὶ μαζικότερα ἀποτελέσματα. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἤρθε πρῶτος σὲ ἐπαφὴ μὲ τὶς ἀδυναμίες τῆς μεθόδου, δηλαδή κυρίως μὲ τὸ γεγονός ὅτι, ἂν ὁ ἄρχοντας ἄλλαξε γνώμη, ἀντικαθίστατο ἀπὸ ἄλλον κ.λπ., τὰ ἀποτελέσματα ποὺ εἶχαν παραχθεῖ μόνο ἀπ' τὴ μεταστροφή του χάνονταν¹⁰.

Παρόμοιες καταστάσεις ἐπρόκειτο νὰ ὑποστοῦν πολλές φορὲς καὶ οἱ διάδοχοί του. Οἱ ἄρχοντες, τοὺς ὁποίους προσπαθοῦσαν νὰ προσεταιρισθοῦν ὁ Ξαβιέ καὶ οἱ διάδοχοί του, μὲ πολὺ λίγες ἐξαιρέσεις, δὲν συγι-

ταλλεύομενοι οἱ βουδιστές, τὴ μετέτρεψαν σὲ «νταί-οῦσο» = «μέγα ψευδός».

8. Neil S. Fujita, *Japan's Encounter with Christianity – The Catholic Mission in Premodern Japan*, New York + Mahwah, N.J.: Paulist Press, 1991, σσ. 43-44.

9. George Elison, ὁ.π., σ. 34.

10. Ἐτσι, ἐνῶ ἀρχικὰ εἶχε ἐπιτρέψει τὶς βαπτίσεις, ὁ ἄρχοντας τῆς Σάτσουμα, ὅταν εἶδε ὅτι τὰ πορτογαλικὰ πλοῖα δὲν ἤρθαν στὰ δικὰ του λιμάνια, τὶς ἀπαγόρευσε. Στὸ ἴδιο, σ. 34.

νοῦνταν ἀπὸ τὴ νέα θρησκεία. Ἐπρόκειτο γιὰ ἄρχοντες τῆς Κουουσού, τοῦ νοτιότερου νησιοῦ τοῦ ἀρχιπελάγους. Αὐτὸ στὸ ὁποῖο σὲ πολλές περιπτώσεις μὲ πάθος ἀπέβλεπαν, ἦταν τὰ κέρδη ποὺ θὰ τοὺς ἐξασφάλιζε τὸ ἐμπόριο πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ, ἂν οἱ Πορτογάλοι ἐπέλεγαν ὡς τεματικὸ κάποιον ἀπὸ τὰ λιμάνια τῆς ἐπαρχίας τους, καθὼς καὶ ἡ προμήθεια ὀπλων, ποὺ θὰ τοὺς καθιστοῦσε ἰσχυροὺς ἀπέναντι στοὺς ἀντιπάλους τους. Θεωρώντας ὅτι οἱ ἱεραπόστολοι μποροῦν νὰ τοὺς ἐξασφαλίσουν μιὰ τέτοια συμφωνία μὲ τοὺς Πορτογάλους, ἔδιναν τὴν ἄδεια τῆς ἱεραποστολῆς, προσφέροντας ἐπίσης διάφορες διευκολύνσεις.

Πάντως ὁ Ξαβιέ, μὴ καμπτόμενος ἀπὸ τὶς κακοτυχίες καὶ ἐπιθυμώντας νὰ ἐκθέσει καὶ στὸν αὐτοκράτορα τὴ χριστιανικὴ πίστη, πῆγε κάποιον στιγμὴ στὸ Κυότο. Μόνο, ὅμως, γιὰ ν' ἀπογοητευτεῖ ἀπὸ τὸ ταπεινὸ ἐνδιαίτημα τοῦ τότε μονάρχη, ὅπως καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι, ἐφόσον κι ὁ ἴδιος φοροῦσε μιὰ φτωχικὴ ἐνδυμασία καὶ ἀντὶ γιὰ δῶρα ἔφερε μόνο μιὰ θρησκευτικὴ διδασκαλία, δὲν ἔγινε, τελικὰ, δεκτός. Ἐπιστρέφοντας στὴν Κουουσού, συγκέντρωσε τὶς προσπάθειες στὴν πόλη Γιαμαγκούτσι. Αὐτὴ, μέχρι ποὺ τὴν κατέλαβε ὁ ἄρχοντας μιᾶς γειτονικῆς ἐπαρχίας, ἔγινε στὴ συνέχεια γιὰ ἀρκετὰ χρόνια τὸ κέντρο τῆς ἱεραποστολῆς, σημειώνοντας ἀξιόλογη ἐπιτυχία. Ὁ Ξαβιέ συναντήθηκε ἐπίσης καὶ ἐπηρεάσε βαθιὰ τὸν νταίμιδ τῆς ἐπαρχίας Μπουϊνγκο, Γιοσισίγκε Ὅτομο, ποὺ, ἂν καὶ «γιὰ προσωπικοὺς καὶ πολιτικοὺς λόγους» δὲν βαπτίσθηκε, ὑπῆρξε μέχρι τὸ τέλος τοῦ προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ¹¹.

Κατὰ τὸν George Elison «ἡ μεγαλύτερη συμβολὴ του στὴ μεταγενέστερη πορεία τῆς ἰαπωνικῆς ἱεραποστολῆς ἦταν [...] μᾶλλον ἢ προδρομικὴ δουλειὰ στὰ δογματικὰ θεμέλια μιᾶς ἱεραποστολικῆς μεθόδου»¹². Εἶδε πὼς μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίσει τὸν Βουδισμό μεταστρέφοντας Βουδιστές, μάλιστα λόγιους μοναχοὺς, ποὺ στὴ συνέχεια γίνονταν ἀπολογητὲς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ κριτὲς τοῦ Βουδισμοῦ στοὺς πρώην συναδέλφους τους¹³.

Τὸ 1551 ὁ πρῶτος ἱεραπόστολος τῆς Ἰαπωνίας γύρισε στὴ Γκόα. Ὡς ἐπόμενο πεδίο δραστηριότητος διάλεξε τὴν Κίνα. Περιμένοντας νὰ βρεθεῖ τρόπος γιὰ νὰ μπεῖ στὴν ἀπαγορευμένη τότε χώρα, πέθανε τὸ 1552.

Ἐπισκιασμένος, πράγματι, ἀπὸ τὴ φήμη τοῦ Ξαβιέ, ὁ ἄνθρωπος ποὺ προσφέροντας ἡγεσία καὶ ἐργαζόμενος μὲ αὐτοθυσίαν στερέωσε τὴν ἰαπωνικὴ ἐκκλησία στὰ πρῶτα χρόνια της, ὑπῆρξε ὁ «ἀφανὴς ἥρωας» Κόσμο ντέ Τόρρες¹⁴. Ὅταν τὸ 1556 τὸ Γιαμαγκούτσι ὑπέστη εἰσβολή, «ἐργάστηκε

11. Neil S. Fujita, *ὁ.π.*, σ. 35.

12. Αὐτὴ συνίστατο σὲ μιὰ κατήχηση ποὺ ἄρχιζε ἀπὸ τὰ ἀπλούστερα, μάλιστα ἐκεῖνα ποὺ ἐπιδέχονταν ἀποδείξεις («ἀπόδειξη γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς προσωπικοῦ δημιουργοῦ καὶ ἀπειρου δημιουργοῦ ἐνὸς πεπερασμένου κόσμου», «ἀπόδειξη γιὰ τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς προσωπικῆς ψυχῆς ποὺ ἐπιβιώνει μετὰ ἀπὸ τὸ χωρισμὸ τῆς ἀπὸ τὸ σῶμα» κ.λπ.), χωροῦσε στὰ ἄρθρα τῆς πίστεως («αἰτιολόγησι τῆς ἄφιξης τοῦ Σωτήρα καὶ τῆς νέας εὐκαιρίας ποὺ δόθηκε στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ Πάθος, τὸ Θάνατο καὶ τὴν Ἀνάστασή του» κ.λπ.) καὶ κατέληγε στὸ βάπτισμα. George Elison, *ὁ.π.*, σσ. 35-36.

13. *Στὸ ἴδιο*, σσ. 36-37.

14. Neil S. Fujita, *ὁ.π.*, σ. 39.

αὐτοθυσιαζόμενος, γιὰ νὰ βοηθήσει τοὺς κατοίκους τῆς πόλης πού ὑπέφεραν ἀπὸ τὴν καταστροφή [...] ἔδωσε ἀκόμη καὶ τὰ λίγα χρήματα πού εἶχε γιὰ ν' ἀγοράσει τροφὲς γιὰ ἐκείνους πού πέθαιναν ἀπὸ τὴν πείνα, ἄσχετα ἀπὸ τὸ σὲ ποιά θρησκεία ἀνήκαν»¹⁵. Στὴν ἐπαρχία Μπουϊνγκο, ὅπου κατέφυγε στὴ συνέχεια, στὴ δράση του πρόσθεσε καὶ τὴν ἴδρυση κλινικῆς (ὑπῆρχαν πολλοὶ λεπροὶ), κατηχητικῶν γιὰ τὰ παιδιά (γιὰ τὰ ὁποῖα ὀργάνωσε ἐπίσης μαθήματα ἰαπωνικῶν), ἀκόμη καὶ θεατρικῶν παραστάσεων τὰ Χριστούγεννα, πού ἔρχονταν πολλοὶ νὰ παρακολουθήσουν. Ἀναμφίβολα, αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ στάση ἐκ μέρους πολλῶν ἀπὸ τοὺς ἱεραποστόλους δημιούργησε γνήσιους πιστοὺς καὶ ἐξηγεῖ τὴ δύναμη πού, βέβαια, μὲ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ, τοὺς ἰκάνωσε ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς μετέπειτα φοβεροὺς διωγμούς. Ἡ προσωπικότητα καὶ ἡ δράση τοῦ Τόρρες πρόσθεσε στοὺς πιστοὺς καὶ τὸν πρῶτο ἄρχοντα πού βαπτίσθηκε, τὸν Σουμιτάντα Ὁμοῦρα. Ἔνας συνεργάτης του, ὁ Λουϊ ντὲ Ἀλμείντα, πρῶην ἔμπορος μὲ γνώσεις ἰατρικῆς, συνέβαλε πολὺ στὸ ἔργο τῆς περιποίησης τῶν ἀρρώστων (μὲ τὴ δωρεὰ τῆς περιουσίας του ἀνεγέρθηκε κλινικὴ) ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνακούφισης τῶν φτωχῶν¹⁶. Τὴν ἴδια περίοδο, ὁ π. Μπαλτάσαρ Γκάγκο (πού ἤρθε τὸ 1552) ἐργάστηκε πάνω στὴν ἀποσαφήνιση τῶν διαφορῶν μεταξὺ Χριστιανισμοῦ καὶ Βουδισμού, καθὼς καὶ στὴν ἀντικατάσταση τῶν ἕως τότε χρησιμοποιούμενων λέξεων ἀπὸ αὐτὴ τὴ θρησκεία μὲ λατινικὲς.

Ὡστόσο, δὲν ἀποφεύχθηκαν καὶ οἱ ἀπερίσκεπτες ἐνέργειες. Μιὰ ἀπὸ αὐτὲς ἦταν ἡ ἐπιθετικὴ στάση κατὰ τῶν Βουδιστῶν, ἡ ὁποία δημιούργησε φυσικὰ ἔντονο μίσος κατὰ τῆς ἱεραποστολῆς καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ αὐτοὺς. Πέρα ἀπὸ τὴ δυσφήμιση τῆς θρησκείας τους (στὴν ὁποία βέβαια κι αὐτοὶ ἀπαντοῦσαν), ἄρχισαν ἀπὸ κάποια στιγμή –ὅπου εἶχαν ὑποστήριξη ἀπὸ τοὺς νταϊμό– τὸν σφετερισμὸ τῶν βουδιστικῶν ναῶν, τὴν καύση τῶν ἀγαλμάτων τους κ.λπ. Πρῶτος πού ἐπιδόθηκε σ' αὐτὴ τὴν τακτικὴ, στὸ Χιράντο, ἦταν ὁ π. Γκασπάρ Βιλιέλα. Αὐτὴ προκάλεσε τὸν ξεσηκωμὸ τῶν κατοίκων καὶ ἐπανάσταση, μὲ ἀποτέλεσμα ὁ ἴδιος νὰ ἐγκαταλείψει τὴν πόλη¹⁷.

Τὸ 1563 ἤρθε ὁ Λουῖς Φροῖς, γνωστὸς ἀπὸ τὴν ὀγκώδη ἱστορία τῆς ἱεραποστολῆς στὴν Ἰαπωνία, πού συνέγραψε¹⁸. Ὁ Φροῖς ὑπῆρξε θαυμαστής τοῦ ἰαπωνικοῦ πολιτισμοῦ. Ὅταν τὸ 1565 μαζι μὲ τὸν Ἀλμείντα

15. Στὸ ἴδιο, σσ. 39-40. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι ἀπέφευγε τὴν κρεοφαγία, ὅπως ὅλοι οἱ πάντες, προκειμένου νὰ τηρήσουν κι αὐτοὶ τὴ συνήθεια τῶν αὐστηρῶν βουδιστῶν μοναχῶν (πρόκειται γιὰ τὴν προσαρμοστικὴ (adaptational) πολιτικὴ πού ἀκολουθοῦσαν γενικὰ οἱ Ἰησοῦτες), ὁ Τόρρες «περπατοῦσε πάντα ξυπόλυτος, μ' ἓνα καπέλο... ἀκόμη καὶ μέσα στὸ δυνατὸ κορὸ τοῦ χειμῶνα δὲν δοκίμαζε νὰ ζεσταθεῖ ἀνάβοντας κάποια φωτιά». Στὸ ἴδιο, σ. 49.

16. «Ὁ Ἀλμείντα, ἂν καὶ ὄχι ἐπαγγελματίας χειρουργός, ἦταν ἐξαιρετικὸς στὴ χειρουργικὴ. Ἐπίσης δίδαξε χειρουργικὲς τεχνικὲς στοὺς Ἰάπωνες... Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἀλμείντα ἄνοιξαν κλινικὲς καὶ σὲ ἄλλα μέρη. Τὸ ἰατρικὸ ἔργο ἔγινε ἔτσι ἀναπόσπαστο στοιχεῖο τῆς χριστιανικῆς ἱεραποστολῆς στὴν Ἰαπωνία». Στὸ ἴδιο, σσ. 49-54.

17. Στὸ ἴδιο, σ. 57.

18. Lois Frois, *Historia de Japan*, Lisbon: Josef Wicki, 5 Vols., 1976-1984. Γερμ. μτφρ., G. Schurhammer, Leipzig 1926.

πήγε στο Κυότο, σε μιὰ προσπάθεια απόκτησης τῆς ἄδειας γιὰ ἱεραποστολή ἐκεῖ, θαύμασαν τὴ χάρη καὶ τὴν ἀπαράμιλλη ὁμορφιὰ τῶν ἔργων τέχνης. Τὴν ἄδεια ἔδωσε ὁ τότε σόγκουν Ἀσικάγκα Γιοσιτέρου, ἀλλὰ ὅταν αὐτὸς δολοφονήθηκε, οἱ βουδιστὲς ἐνήργησαν νὰ ἀκυρωθεῖ.

Ὡστόσο, οἱ τύχες τῆς ἱεραποστολῆς εὐνοήθηκαν ὅταν τὸ 1568 κύριος τῆς πρωτεύουσας καὶ τῆς κεντρικῆς Ἰαπωνίας ἐγίνε ὁ ὄντα Νομπουνάγκα. Μὲ τὴ μεσολάβηση ἐνὸς ἰσχυροῦ γνωστοῦ, ἐξασφαλίστηκε ἐπικοινωνία τῆς ἱεραποστολῆς μ' αὐτόν. Τὸ 1569 ὁ Φρόις μαζί μὲ τὸν Λορέντσο, ἕναν Ἰάπωνα πρῶην τροβαδοῦρο, μετέπειτα θερμὸ πιστὸ καὶ πολῦτιμο συνεργάτη σὲ θέματα γλώσσας, γνώσης τῶν ἰαπωνικῶν θρησκειῶν κ.λπ., συνάντησε τὸν Νομπουνάγκα. Ἡ συζήτηση περιέλαβε διάφορα θέματα. Μιὰ σημαντικὴ ἐρώτηση ἦταν ἐκείνη σχετικὰ μὲ τὸ τί ἔκανε τοὺς πατέρες νὰ ῥθοῦν στὴν Ἰαπωνία ἀπὸ τόσο μακρινὰ μέρη. Βέβαια, ὁ Φρόις ἀπάντησε ὅτι αὐτὸ ἦταν ἡ ἐπιθυμία ν' ἀκολουθήσουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ¹⁹.

Ἀσφαλῶς ὁ Νομπουνάγκα, ὅπως καὶ ἄλλοι, ἀνησυχοῦσε δλέποντας τὴν αὐξηση τῶν πιστῶν καὶ τῆς ἐπιρροῆς τῶν «μπατερέν», ὅπως πρόφεραν τὸ «πάντρε»²⁰. Μάλιστα εἶχε ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὴν ὑποψία ὅτι ὁ πραγματικὸς σκοπὸς εἶναι ἡ κατάκτηση τῆς χώρας. Ἦταν γνωστὸ στὴν Ἰαπωνία ὅτι τὸ Μακάο εἶχε γίνει πορτογαλικὴ κτῆση καὶ οἱ Φιλιππίνες ἰσπανικὴ. Τὴν ἴδια ὑποψία εἶχε ὁ μετέπειτα διάδοχός του Τογιοτόμι Χιντεγίσι. Μολαταῦτα ὁ Νομπουνάγκα τὸν καθυσύχασε μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι, ἀκόμη κι ἂν ἐπρόκειτο περὶ αὐτοῦ, ἦταν ἀδύνατο νὰ φέρουν μέχρι ἐκεῖ τὸν μεγάλο στρατὸ πού θὰ χρειαζόταν²¹. Βέβαια, ὅλοι οἱ ἐρευνητὲς συμφωνοῦν ὅτι ὁ Νομπουνάγκα, ὁ ὁποῖος μισοῦσε τοὺς Βουδιστὲς, εἶδε στὸ Χριστιανισμὸ ἕνα ὄπλο πού, προσωρινά, μποροῦσε νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐναντίον τους. Ἔτσι ἔδωσε πάλι τὴν ἄδεια τῆς ἱεραποστολῆς στὸ Κυότο.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀρκετοὶ ἄρχοντες –μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ ἰσχυρὸς Τακαγιάμα Οὐκόν– βαπτίσθηκαν, μὲ ἀποτέλεσμα ν' ἀκολουθοῦν καὶ οἱ ὑποτελεῖς τους καὶ ὁ λαός. Ἡ ὑποστήριξη πού πρόσφερε ὁ Οὐκόν στὸν Νομπουνάγκα ἐκτιμήθηκε δεόντως, πράγμα πού ἐξασφάλισε τὴν ἀνανεωμένη ὑποστήριξη τοῦ δεσπότη²².

Τὸ 1570 ἦρθε ὁ Φρανσίσκο Καμπράλ, πρῶην ἱππότης (φιντάλγκο) τοῦ πορτογαλικοῦ στρατοῦ, γιὰ νὰ διαδεχθεῖ τὸν Τόρρες στὴν ἀρχηγία. Ὁ Καμπράλ δὲν ἀκολούθησε τὴν προσαρμοστικὴ πολιτικὴ²³. Τὸ κύριο ἔλλειμμά του ἦταν ὅτι ἔτρεφε ἀρνητικὰ αἰσθήματα γιὰ τὴ χώρα καὶ τὸ λαό

19. Στὸ ἴδιο, σσ. 62-64.

20. Μάλιστα κάποια στιγμή δήλωσε μετανιωμένος πού ἔδωσε τὴν ἄδεια, ἄφησε ὡστόσο τὴν ἀντίδραση γι' ἀργότερα. Βλ. Otis Cary, *A History of Christianity on Japan – Roman Catholic, Greek Orthodox and Protestant Missions*, Rutland, Vermont & Tokyo: Charles E. Tuttle Company, 1976 (1909), σσ. 199-200.

21. Neil S. Fujita, ὁ.π., σ. 120.

22. Otis Cary, ὁ.π., σ. 200.

23. Κατὰ τὸν G. Elison «τὸ κύριο λάθος τοῦ ὑπῆρξε ἡ ἀδυναμία του νὰ προσαρμοσθεῖ στοὺς τρόπους τῆς ἱεραποστολικῆς χώρας. Ὁ Ρωμαῖος συμπεριφερόταν ὡς νὰ βρισκόταν στὴ Ρώμη». Ὁ.π., σ. 55.

της. Έτσι κάποια στιγμή αναγκάστηκε να φύγει. Τὸν ἀντικατέστησε ὁ Ἴταλὸς π. Ἀλεσσάντρο Βαλινιάνο, πὸν ἦρθε μαζί με τὸν π. Γκνέτσι Ὁργκαντίνο. Ὁ Βαλινιάνο (πὸν ἐπίσης συνάντησε τὸν Νομπουνάγκα) ἀποτελεῖ κεντρικὴ φυσιογνωμία, ἐφόσον αὐτὸς πρῶτος ἔβαλε σ' ἐφαρμογὴ τὶς καινοτόμες τότε ἰδέες του, σύμφωνα με τὶς ὁποῖες τὴν ἱεραποστολὴ θὰ διευκόλυνε τὰ μέγιστα ἢ χειροτονία ντόπιων κληρικῶν. Ὁ ἴδιος δημιούργησε σχολεῖα καὶ «κολλέγια» μ' αὐτὸ τὸν σκοπὸ. Ἐκεῖ διδάσκονταν ὄχι μόνον θεολογικά, γλωσσικά, φιλοσοφικά (γιὰ πρώτη φορὰ εἰσῆχθη τότε ἡ σκέψη τοῦ Ἀριστοτέλη) κ.λπ. μαθήματα, ἀλλὰ ἐπίσης δυτικὲς ἐπιστῆμες, ὅπως ἡ ἀστρονομία, ἡ φυσικὴ κ.λπ. Γιὰ ὅλ' αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ θεωρεῖται «ὁ βασικὸς ἀρχιτέκτονας τῆς ἰησουϊτικῆς ἀποστολῆς στὴν Ἰαπωνία»²⁴.

Ὁ Βαλινιάνο, στὴ δευτέρη ἐπίσκεψή του στὴ χώρα, ἔφερε μαζί του καὶ τυπογραφικὴ μηχανή, μετὰλλικὰ κινητὰ στοιχεῖα (ξύλινα ἤδη ὑπῆρχαν, ἐφόσον εἶχαν ἐφευρεθεῖ παλιότερα στὴν Κίνα). Οἱ ἐκδόσεις θεολογικῶν, λειτουργικῶν, φιλοσοφικῶν ἀλλὰ καὶ ἐπιστημονικῶν βιβλίων πὸν ἀκολούθησαν, εἰσήγαγαν στὴ χώρα καὶ τὸν δυτικὸ διαφωτισμὸ. Ὁργάνωσε ἐπίσης μιὰ ἀποστολὴ τεσσάρων ἔφηβων, ἀπ' αὐτοὺς πὸν συμμετεῖχαν στὰ σεμινάρια, στὸν πάπα καὶ στὸν βασιλιὰ τῆς Πορτογαλίας²⁵.

3. Ἡ ἔναρξη τοῦ διωγμοῦ.

Τὸν Νομπουνάγκα διαδέχτηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς στρατηγούς του, ὁ Τογιότσι Χιντεγιόσι. Ταπεινῆς καταγωγῆς, εἶχε ἀνέλθει στὰ ἀξιώματα χάρις τὶς ἰκανότητες πὸν διέθετε καὶ στὴν ἀφοσίωση στὸν ἄρχοντά του. Μεγαλομανῆς καὶ ἀπρόδλεπτος, ἔχει μείνει στὴν ἰαπωνικὴ ἱστορία ὡς μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ἰκανὲς ἀλλὰ ἐπίσης ἐκκεντρικὲς μορφές. Ὁ Χιντεγιόσι χρησιμοποίησε τὴν ἐκδίκηση γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Νομπουνάγκα ὡς ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τοὺς διεκδικητὲς τῆς διαδοχῆς. Μετὰ τὴ νικηφόρα ἐκδασὴ πῆρε πολλὰ μέτρα γιὰ νὰ ἀποτρέψει κάθε περαιτέρω ἀμφισβήτηση τῆς ἐξουσίας του, ὅπως τὴ δήμευση ὅλων τῶν ὄπλων, ἐτήσιο ἔλεγχος τῶν ιδιοκτησιῶν γῆς κ.ἄ.

Ἐπιστρέφοντας ἀπὸ μιὰ ἐκστρατεία στὴν Κουσου, διανυκτέρευσε στὴν πόλη-λιμάνι τῆς Χακάτα. Ἐκεῖ πῆγε νὰ τὸν συναντήσει ἀπὸ τὸ Ναγκασάκι ὁ πάντρε Κοέλο, σὲ ἕνα ὄπλισμένο μετὰ κανόνια πορτογαλικὸ πλοῖο (φούστα), γιὰ νὰ ζητήσει γῆ γιὰ τὴν ἀνέγερση μιᾶς ἐκκλησίας στὴ Χακάτα. Ὡς δῶρο ἔφερε μιὰ μπουτίλια πορτογαλικὸ κρασί. Ὁ Χιντεγιόσι τὸν δέχτηκε μετὰ ἐγκαρδιότητα καὶ ἔδωσε τὴ συγκατάθεσή του. Χρησιμοποίησε τὸ κρασί γιὰ νὰ μεθύσει μετὰ τὸν γιατρὸ καὶ σύμβουλό του, φανατικὸ ἀντιχριστιανό, ζενιστὴ μοναχὸ Σεγιακουίν Ζένσο. Σύμφωνα μετὰ ἱστορία, μετὰ τὴν ὁποία ὁ Fujita προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσει τὴν αἰφνίδια με-

24. Neil S. Fujita, ὁ.π., σ. 18.

25. Στὸ ἴδιο, σσ. 100-104.

ταστροφή του Χιντεγιόσι, ο Ζένσο τον πληροφόρησε ότι οι προσπάθειες να του βρει κοπέλες για τη νύχτα συνάντησαν την άρνηση των γυναικών της περιοχής για το λόγο ότι ήταν χριστιανές. Έπρόκειτο, όπως τόνισε ο Ζένσο, για άνυπακοή στον υπέρτατο άρχοντα. Ο ίδιος δεν έχασε την ευκαιρία να υπενθυμίσει τις καταστροφές των σιντοϊστικών και βουδιστικών ναών και να συκοφαντήσει τους χριστιανούς ως ανατρεπτική θρησκεία, που το καλύτερο θά ήταν να αφανιστεί.

Έκμανεις ο Χιντεγιόσι έστειλε, εκείνη την περασμένη ώρα, απεσταλμένο στον Τακαγιάμα Ουκόν, ζητώντας του να αποστατήσει, είδεμή, να του παραδώσει το τιμάρειό του. Ο Ουκόν απάντησε θαρραλέα ότι προτιμά να παραδώσει το τιμάρειο. Έξω φρενών, ο Χιντεγιόσι διέταξε άμέσως την έξορία του χριστιανού άρχοντα²⁶.

Δεν υπάρχουν πηγές από την Ιαπωνική πλευρά για την εξήγηση της άπροσδόκητης μεταμόρφωσης. Αν και δέχεται τη συνεχή συκοφάντηση από τον Ζένσο, ο G. Elison, που το έργο του το διατρέπει ένα έντονα αντιχριστιανικό πνεύμα, θεωρεί ότι η ιστορία που παραθέτει ο Fujita δεν είναι παρά ένα χριστιανικό –μάλιστα όριενταλιστικό– ανέκδοτο, με το οποίο οι χριστιανοί προσπάθησαν να παρουσιάσουν την αλλαγή ως προερχόμενη «από τη ματαιωμένη λαγνεία του τυράννου για χριστιανές παρθένες» και αποτελεί μια «είκόνα από τη Δύση γνωστή από παλιά: ο παγανιστής ήγεμόνας παρουσιάζεται ως σάτυρος»²⁷.

“Ολα δείχνουν ότι η μεταμόρφωση δεν ήταν ξαφνική. Άπλως η έκδηλωσή της ήταν τέτοια: «Η καταιγίδα μάζευε από καιρό. Αυτό που φάνηκε σαν μια άγρια αλλαγή προσώπου ήταν, αντίθετα, μια λογική πολιτική απόφαση»²⁸.

Πάντως, τα δύο δεν είναι ασυμβίβαστα. Ένω πρέπει να προστεθούν και άλλοι υποθετικοί λόγοι²⁹, και το «άνεκδοτο» μπορεί να είναι αληθινό και ο Elison να έχει δίκιο. Στο βαθμό που αυτό δεν παρουσιάζει την απόφαση ως προϊόν της ματαιωμένης επιθυμίας, αλλά της αγανάκτησης λόγω της άνυπακοής, αυτό λειτουργεί στο ίδιο πλαίσιο. Από το γεγονός ότι ο Χιντεγιόσι ζήτησε την κατάδειξη της φεουδαρχικής πίστης (loyalty) από τον ύποτελή του, είναι προφανές ότι αυτό που τον ενόχλησε ήταν ακριβώς η έλλειψη της ίδιας από τις γυναίκες της Χακάτα. Θα μπορούσαμε να δούμε τους λόγους της υπερβολικής αντίδρασης όχι μόνο στη δεσποτική νοοτροπία του Χιντεγιόσι αλλά και στα έξης: Η αρχή της πίστης συνιστούσε στη φεουδαρχική Ιαπωνία ύψιστο κανόνα. Η παραβίασή του ήταν τόσο σκανδαλώδης και έξω από τη λογική των πραγμάτων, που ήταν μη άναμενόμενη. “Οτι παραταύτα έκδηλώθηκε δικαιολογεί την κατάσταση

26. Άναπαράγω συντομευμένη την περιγραφή του Neil S. Fujita, ό.π., σσ. 111-112.

27. G. Elison, ό.π., σ. 116.

28. Στο ίδιο, σ. 117.

29. “Όπως ότι ο Χιντεγιόσι, στην άνοπλη φούστα καθώς και σ’ ένα άλλο πορτογαλικό πολεμικό που ήταν εκεί κοντά, άισθάνθηκε με διαύγεια τον κίνδυνο. Στην έκστρατεία του στην Κουσουό είδε επίσης όλόκληρες περιοχές, όπως το Ναγκασάκι, να έχουν σχεδόν στην ούσία καταληφθεί από τους ίεραποστόλους.

στην όποία περιήλθε ό ύψιστος άρχοντας. Άπιστία-άνυπακοή και χριστιανισμός, λοιπόν, ταυτίζονται στό νοϋ του. Η έξουσία, έφόσον θά είναι μόνο πάνω σ' ένα τμήμα του συνόλου, δέν θά είναι όλοκληρωτική αλλά μερική. Έφόσον αυτή ή άρχή και τό πρόσωπο του δεσπότη ταυτίζονται, ή άπιστία άποτελεϊ επίσης άμφισβήτηση του ίδιου. Τέλος και, δεδομένης τής όρισμένης ιστορικής συνάφειας, σημαντικότερο, στό σχέδιο τής ένοποίησης τής χώρας υπό τή δική του, μία άρχή, ή εμφάνιση άνυπακοής ίσοδυναμεί με τή διάσπαση τής επιδιωκόμενης ένότητας: 'Η αντίδραση «ήταν μέρος του προγράμματος του Χιντεγιόσι για τήν άναδιόρθωση τής 'Ιαπωνίας υπό μία κεντρική άρχή... ή άναδιοργάνωση τής 'Ιαπωνίας έπρόκειτο νά είναι περιεκτική, και συνεπώς δέν μπορούσε νά έξαιρέσει τους πάντρε ή νά άγνοήσει τις δικές τους ύπερβολικές αξιώσεις για έξουσία... [έφόσον] παρουσιάζονταν άκόμη και ώσει κυριαρχική δύναμη σέ ένα μέρος του ίαπωνικού έδάφους»³⁰.

Τά παραπάνω πιστοποιούνται άπό τις ύβριστικές έκφράσεις τής έπομενης ήμέρας, τις όποιες διέσωσε σέ έπιστολή του ό Φρόις. Αυτές δείχνουν ότι ό Χιντεγιόσι δέν προβάλλει τήν προσωπική προσβολή, αλλά μάλλον τόν κίνδυνο πού διατρέχει ή χώρα άπό τις πραγματικές προθέσεις των πάντρε –πού είναι νά τήν καταστρέψουν– και τις όποιες κρύβουν πίσω άπό τά άπατηλά τους λόγια. Άς προσεχθεί ή διαίρεση, στό νοϋ του Χιντεγιόσι, μεταξύ του τί λένε και δείχνουν έξωτερικά οι πάντρε και του τί πραγματικά, αλλά κρυφά, έχουν ώς σκοπό, πού δείχνει ότι ή ύποψία πού είχε άνέκαθεν για κάτι τέτοιο δέν τόν έγκατέλειψε ποτέ. Σέ κίνδυνο βρισκόταν επίσης ή πολιτική άρχή πού ό ίδιος συνιστούσε, άπό έπανάσταση έναντίον του, ή όποία θά συνέβαινε, άν ό ίδιος δέν ανακάλυπτε τήν παγίδα τους. Τέλος, περιγράφει τους χριστιανούς ώς πιό όλέθριους κι επικίνδυνους άπό τις ομάδες των 'Ικκόο-Ίκκι³¹. 'Ιδίως τό τελευταίο δείχνει πώς οι χριστιανοί έννοοϋνται ώς μιá άκόμη παρόμοια περίπτωση με εκείνους, μιá θρησκευτική ομάδα τής όποίας όμως ή πίστη όδηγεί σέ άνεξαρτησία και συνεπώς έχει επικίνδυνες άπηγήσεις για τους σκοπούς τής επικρατούσας πολιτικής.

Τή συνέχεια συνιστά ή άρχή του επίσημου διωγμοϋ – ήπιου άρχικά. Συνίσταται στην έκδοση, σέ λιγότερο άπό μιá έβδομάδα μετά τή συνάντηση με τόν Κοέλο, δύο διαταγμάτων (ένός άπευθυνόμενου στους 'Ιάπωνες και ένός στους ξένους), με τά όποία τίθενται σοβαροί περιορισμοί στη διάδοση του Χριστιανισμοϋ. Οί καταστροφές των βουδιστικών και σιντοϊστικών ναών στηλιτεύονται με ιδιαίτερη άγανάκτηση. Η έξομοίωση με τους 'Ικκόο έπαναλαμβάνεται γραπτά, σέ δύο μάλιστα άρθρα του πρώτου άπό τά δύο διατάγματα. Στό δεύτερο, οι πάντρε διατάσσονται νά έγκαταλείψουν τή χώρα έντός είκοσι ήμερών³².

Κάποιοι τό έπραξαν, για νά φανεί ότι υπάκουσαν. Πολλοί, με έξαιρέ-

30. Στο ίδιο, σ. 117.

31. Neil S. Fujita, *ό.π.*, σ. 113.

32. Βλ. πλήρη μετάφραση των διαταγμάτων στό G. Elison, *ό.π.*, σσ. 115-116.

ση τὸν πάντρε Ὁρργαντίνου πού δὲν θέλησε νὰ ἐγκαταλείψει τὸ ποιμνιό του, ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα καὶ κρύφτηκαν στὸ Χιράντο καὶ στα βουνὰ τοῦ νότου. Ἐνα δραματικὸ σημεῖο συνιστᾷ ἡ ἀπόφαση (μὲ τὴν ἐξαίρεση πάλι τοῦ Ὁρργαντίνου) πού ἔλαβαν σὲ μιὰ μυστικὴ συνάντηση τὸ 1589, νὰ ζητήσουν πολεμικὴ βοήθεια ἀπὸ τὶς Φιλιππίνες. Πράγματι, πολεμικὸ ὑλικὸ ἦρθε καὶ ἀποθηκεύτηκε στὸ Ναγκασάκι. Ὁ Neil S. Fujita (ιδίως ὅσον ἀφορᾷ τὸν Φρόις) τὸ δικαιολογεῖ ὡς κίνηση ἀπελπισίας³³. Ὁ Βαλινιάνο, εὐρισκόμενος τότε στὴ Γκόα, διαφώνησε ἔντονα μὲ τὴν κίνηση, ὡς ἀντίθετη στὶς ἀρχὲς τῆς Ἐταιρείας, καὶ ἀργότερα, στὴν τρίτη ἐπίσκεψή του, ἀπομάκρυνε αὐτὸ τὸ ὑλικό. Πάντως ἀπ' αὐτήν, ἀλλὰ κι ἀπὸ ἄλλες κινήσεις τοῦ Κοέλο κ.ἄ. στὸ παρελθόν³⁴, εἶναι προφανὲς ὅτι μιὰ μερίδα τῶν πάντρε εἶχε αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὶς προθέσεις.

Μ' ὄλο πού ἐπέμεινε στὴν ἀπέλαση τῶν Ἰησουϊτῶν πατέρων, ὁ Χιντεγιόσι ἔδειξε μιὰ ἀντιφατικὴ πολιτικὴ στὴ συνέχεια. Τὸ 1590 καλωσόρισε κάποιους Ἰσπανοὺς Φραγκισκανοὺς ἀδελφούς, οἱ ὁποῖοι εἶχαν πάει ἰδιωτικά στὴ χώρα. Οἱ Φραγκισκανοί, φερόμενοι ἀνταγωνιστικά πρὸς τοὺς Ἰησουῖτες, ἀπὸ καιρὸ ἤθελαν νὰ πᾶνε στὴν Ἰαπωνία. Γιὰ νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἐπιθυμία τους ὑποστήριζαν ὅτι αὐτοὶ δὲν θὰ κάνουν τὰ λάθη, γιὰ τὰ ὁποῖα κατηγοροῦσαν τοὺς πάντρε, ὅτι θὰ ἔχουν καλύτερα ἀποτελέσματα κ.τ.π. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι μὲ παπικὴ ἀπόφαση³⁵ οἱ Ἰησουῖτες εἶχαν τὸ μονοπώλιο τῆς ἱεραποστολῆς στὴν Ἰαπωνία, οἱ Φραγκισκανοὶ τὸ 1592, ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς συνέπειες, τὸ ἔσπασαν. Στὴ συνέχεια στὴ χώρα μπῆκαν ἐπίσης μοναχοὶ ἀπὸ ἄλλα τάγματα, ὅπως Δομηνικανοὶ κ.λπ. Ἡ κίνηση ἔφερε τ' ἀποτελέσματα πού εἶχε περιγράψει σὲ ἐπιστολὴ του, φοβούμενος ὅτι θὰ συμβοῦν, ὁ Βαλινιάνο: ἀμοιβαία κριτικὴ, ἀλληλοκατηγορίες καὶ σύγχυση στὸς πιστοὺς. Παρὰ ταῦτα οἱ Φραγκισκανοί, μὲ τὴν ἀκραία φτώχεια καὶ τὴν ἀντίθετη ἀπὸ τοὺς Ἰησουῖτες μέθοδο, δηλαδή ἀπὸ τὸ λαὸ πρὸς τὰ πάνω, εἶχαν ἀρκετὰ ἀποτελέσματα. Ὡστόσο, οὔτε τὸ δικό τους οὔτε τὸ ἔργο τῶν προδρόμων τους ἐπρόκειτο νὰ ἐπιβιώσει.

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1596, ἓνα ἰσπανικὸ πλοῖο, φορτωμένο ἀσήμι καὶ χρυσό, ἐξώκειλε στὶς ἰαπωνικὲς ἀκτές. Μὲ ἐντολὴ τοῦ Χιντεγιόσι τὸ φορτίο δημεύτηκε καὶ οἱ ἐπιβαίνοντες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ κληρικοί, κρατήθηκαν. Σὲ ἀναφορὰς πού ἔγιναν, οἱ Φραγκισκανοὶ ἀποδίδουν τὸ πρᾶγμα σὲ συκοφαντία τῶν Ἰησουϊτῶν, προκειμένου νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν χώρα, ἐνῶ οἱ Ἰησουῖτες ἀρνοῦνται ὅποιαδήποτε ἐμπλοκή³⁶. Δὲν ξέρο-

33. Στὸ ἴδιο, σ. 145.

34. Ὁ Κοέλο εἶχε ζητήσει ἀπὸ τοὺς Ἰσπανοὺς στὶς Φιλιππίνες νὰ στείλουν 4 ὀπλισμένα πλοῖα γιὰ νὰ σώσουν τὸν νταϊμὸ Ὁμοούρα καὶ τοὺς χριστιανούς τῆς ἐπαρχίας του ἀπὸ τὸν νταϊμὸ Ριουζότζι. Στὸ ἴδιο, σ. 114.

35. Τοῦ Γρηγορίου XIII. Ὁ Σίξτος V, προερχόμενος ἀπὸ Φραγκισκανοὺς, ἔδωσε ἄδεια νὰ μποροῦν ὅλα τὰ μοναχικὰ τάγματα νὰ ἀναλάβουν ἱεραποστολικὴ δράση στὴν Ἀνατολή, χωρὶς ὥστόσο νὰ ἐξειδικεύει σὲ ποιὲς χώρες. Οἱ Φραγκισκανοὶ τὸ ἐρμήνευσαν αὐτὸ κατὰ βούληση.

36. Neil S. Fujita, ὁ.π., σσ. 134-137.

με ποιά έκδοχή είναι ή σωστή. Τό σημαντικότερο ώστόσο σημεῖο σ' αὐτή τήν ἱστορία εἶναι ὅτι ἀνακρινόμενος ὁ καπετάνιος τοῦ πλοίου γιά τὸ πῶς ὁ βασιληᾶς τῆς Ἰσπανίας ἔχει κατορθώσει νά κατακτήσει τόσες τεράστιες ἐπτάσεις πάνω στή γῆ (ὁ ἴδιος, ὡς ἀπάντηση στήν ἐρώτηση ποιούς δρόμους ἀκολουθοῦσαν, εἶχε δείξει πρῖν στόν ἀνακριτῆ ἓνα χάρτη) εἶπε ἐντελῶς ἀπερίσκεπτα ὅτι πρῶτα ἀποστέλλονται κληρικοί μέ σκοπό νά μεταστρέψουν μιὰ χώρα στόν Χριστιανισμό καί, ἀφοῦ γίνει αὐτό, μέ τή βοήθειά τους εὐκόλα μετά ὁ βασιληᾶς τήν κατακτᾶ.

Αὐτό ἐπαλήθευσε τήν παλιά ὑποψία τοῦ Χιντεγιόσι περὶ τῶν χριστιανῶν ὡς πέμπτης φάλαγγας. Ἡ ὀργή του εἶχε ὡς κατάληξη τήν ἔκδοση διατάγματος γιά σταύρωση εἰκοσιτεσσάρων χριστιανῶν. Αὐτοὶ ξεχωρίστηκαν ἀπὸ τίς συλλήψεις πού ἔγιναν στό κέντρο τῶν Φραγκισκανῶν. Τελικά ἡ καταδίκη συμπεριέλαβε ἕξι Εὐρωπαίους Φραγκισκανούς, τρεῖς Ἰάπωνες Ἰησουῖτες καί δεκαπέντε Ἰάπωνες λαϊκούς. Μεταξύ τους ὑπῆρχαν τρία παιδιὰ 12 (κατὰ ἄλλη πηγὴ 10), 13 καί 14 ἐτῶν. Ἡ ἰαπωνικοῦ τύπου σταύρωση εἶχε διάφορες παραλλαγές. Ἡ συνηθέστερη καί ἡπιότερη, αὐτὴ στήν ὁποία ὑποβλήθηκαν οἱ μάρτυρες, ἦταν νά δεθοῦν τὰ χέρια καί τὰ πόδια στό σταυρὸ καί δύο στρατιῶτες νά λογχίσουν ταυτόχρονα τὰ πλευρά τους. Ὡς τόπος ἐκτελέσεως ὀρίστηκε τὸ Ναγκασάκι, ὅπου ἀναγκάστηκαν νά πάνε πεζῇ, περπατώντας ἓνα μήνα μέσα στό βαρὺ κρύο τοῦ χειμῶνα. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς διαπόμπευσης στοὺς δρόμους τοῦ Κυότο, πού προηγήθηκε, οἱ καταδικασμένοι ἔψαλλαν τὸ *Te Deum*, μαζί μέ πολλοὺς ἀπ' τοὺς παρευρισκόμενους πού ἦταν χριστιανοί. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐκδήλωναν κραυγάζοντας τὴν ἐπιθυμία τους νά μαρτυρήσουν μαζί τους. Τὸ ἴδιο συνέβαινε καί καθ' ὁδὸν πρὸς τὸ Ναγκασάκι, ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς πού ἔρχονταν νά τοὺς ἐνδυναμώσουν. Μάλιστα δύο ἀπὸ αὐτοὺς προστέθηκαν στοὺς εἰκοσιτέσσερις.

Στὰ γράμματα πού τοὺς ἐπετράπη νά γράψουν στοὺς δικούς τους εἶναι ἔκδηλα τὰ αἰσθήματα χαρᾶς πού τοὺς κατεῖχαν, καθὼς πίστευαν ὅτι ὀδεύουν πρὸς τὸν παράδεισο. Ὁ δεκατετράχρονος Τομέ ἔγραψε στή μητέρα του:

Μέ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου μας, θέλησα νά σοῦ γράψω αὐτὸ τὸ γράμμα, ἀγαπημένη μου μητέρα [...]. Σὲ παρακαλῶ, μὴν ἀνησυχεῖς γιά τὸν πατέρα Μιγκέλ καί γιά μένα, γιατί θὰ σὲ περιμένομε στόν παράδεισο [...]. Καθὼς τὰ πάντα σ' αὐτὸ τὸν κόσμο μπορεῖ γρηγόρα νά χαθοῦν, ἀκόμα κι ἐσύ μπορεῖ νά γίνεις φτωχὴ καί νά χρειαστεῖ νά ζητιανέψεις φαγητὸ ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους. Ὅμως φρόντισε νά μὴ χάσεις ἀπ' τὰ μάτια σου τὴ δόξα τοῦ παραδείσου. Ἀγνόησε ὅ,τι μπορεῖ νά σοῦ λένε οἱ ἄνθρωποι. Σὲ παρακαλῶ νά ἀντέξεις μέ ὑπομονὴ καί ἀγάπη μέχρι τὸ τέλος³⁷.

Προφανῆς εἶναι ὁ χωρισμὸς μεταξὺ αὐτοῦ τοῦ κόσμου καί τοῦ παρα-

37. Στὸ ἴδιο, σ. 141.

δείσου, πού ἔχει στό νοῦ του ὁ ἔφηβος. Ἐπίσης, θαυμαστός εἶναι ὁ ρεαλισμός γιά τήν κατάσταση αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ἡ ὁποία, ὑπό τις δυνάμεις τοῦ κακοῦ, μπορεῖ μάλιστα νά χειροτερέψει, καί γιά τὸ ποιά εἶναι ἡ ἔνδεδειγμένη χριστιανική στάση ἀπέναντί του.

Κατὰ τὴ σταύρωση, ὁ πάντρε Μπαουτίστα ζήτησε νά καρφωθοῦν τὰ χέρια του ὅπως τοῦ Χριστοῦ. Τὸ αἴτημά του δὲν ἔγινε δεκτό. Ὁ ἐπικεφαλῆς ἐπίτροπος (τοῦ ὁποίου ὁ ἀδελφός ἦταν χριστιανός), λυπούμενος ἰδίως τὸν δωδεκάχρονο (ἢ δεκάχρονο), τὸν προέτρεψε ν' ἀποστατήσῃ, ἀλλὰ συνάντησε σθεναρὴ ἄρνηση. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκτέλεση, οἱ παρευρισκόμενοι χριστιανοὶ ὄρμησαν σπάζοντας τὸ φράχτη, προκειμένου μὲ πανιὰ ἢ χαρτιά νά μαζέψουν τὸ αἷμα. Τὸ ἴδιο ἔγινε μὲ τὰ ροῦχα, τὰ σώματα καὶ τοὺς σταυροὺς τῶν μαρτύρων, πού μετατράπηκαν σὲ ἅγια λείψανα.

4. Οἱ διωγμοὶ ἐπὶ Τοκουγκάουα.

Ὁ Χιντεγιόσι πέθανε τὸ 1598. Ὁ πανέξυπνος, ὑπολογιστικὸς Τοκουγκάουα Ἰεγιάσου (1542-1616), ἀφοῦ κατατρόπωσε τοὺς ἀντιπάλους του, ἐξασφάλισε τὸ 1603 τὸν τίτλο τοῦ σόγκουν καὶ ἔγινε ὁ ἀπόλυτος μονάρχης. Μιά τελευταία προσπάθεια τῶν ὀπαδῶν τοῦ Χιντεγιόσι νά ἐπιβάλλουν τὸ γιό του Χιντεγιόρι ὡς τὸν νόμιμο διάδοχο, τὸ 1615, καταπνίγηκε στὶς φλόγες, μὲ τίς ὁποῖες ἔληξε ἡ πολιορκία τοῦ κάστρου τῆς Ὁσακα πού εἶχαν καταλάβει.

Μ' ὄλο πού ἔγινε διωγμὸς τὸ 1603 στὴν ἐπαρχία ἑνὸς στρατηγοῦ του, τοῦ Κάτο Κιγιόμασα, ὁ ἴδιος ὁ Ἰεγιάσου ἀρχικὰ φέρθηκε ἀνεκτικὰ στοὺς χριστιανούς. Ὁ λόγος ἦταν ὅτι ἤθελε νά τοὺς χρησιμοποιήσει κι αὐτὸς στὸ κερδοφόρο ἐμπόριο μὲ τὸ νότο. Μ' αὐτὸ τὸν σκοπὸ εὐνόησε μᾶλλον τοὺς Φραγκισκανούς, ἐφόσον ἤθελε ν' ἀνακτήσῃ τὸ ἐμπόριο μὲ τίς Φιλιππίνες (τὸ ὁποῖο ὁ Ἰσπανὸς διοικητὴς εἶχε διακόψει λόγω τῆς σταύρωσης τῶν εἰκοσιᾶξι). Χρησιμοποίησε ὡς μεσολαβητὴ τὸν Jeronimo de Jesus (ὁ ὁποῖος εἶχε κρυφτεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν συλλήψεων πού διέταξε ὁ Χιντεγιόσι). Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο τῆς ἐμπορικῆς συνεργασίας, ἡ ἱεραποστολή ξανάνθισε³⁸. Ὅμως ἡ εὐδία δὲν ἐπρόκειτο νά διαρκέσει πολὺ.

Τὸ 1600 ναυάγησε καὶ πάλι ἓνα πλοῖο στὶς νότιες ἰαπωνικὲς ἀκτές. Αὐτὴ τὴ φορὰ ἦταν τὸ ὀλλανδικὸ σκάφος Liefde. Σ' αὐτὸ ἐπέβαιναν καὶ Ἄγγλοι. Πιλότος ἦταν ὁ Ἄγγλος Οὐίλλιαμ Ἄνταμς, τὸν ὁποῖο ὁ Ἰεγιάσου χρησιμοποίησε γιά νά μάθει τὰ τῆς ναυπηγικῆς καὶ ναυσιπλοΐας. Οἱ δύο ἄντρες συνδέθηκαν μὲ φιλία. Ὁ Ἄνταμς πῆρε ἰαπωνικὸ ὄνομα καὶ σύζυγο καὶ ὑπηρέτησε τὸν Ἰεγιάσου μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του.

Ἡ ἔλευση νέων Εὐρωπαίων στὴ σκηνὴ μετέφερε τοὺς ἐχθρικοὺς ἀνταγωνισμοὺς τοὺς στὴν ξένη χώρα. Ὅμως γιά τὸν Ἰεγιάσου, ἡ ἐμφάνιση αὐτοῦ τοῦ νέου εἶδους «βαρδάρων ἀπὸ τὸ νότο» (nanban-jin), ὅπως ὀνό-

38. Ὁ ἀκριθὴς ἀριθμὸς τῶν πιστῶν εἶναι ἀδέβαιος. Κατὰ μία ἀναφορὰ, τὸ 1606 ὑπῆρχαν 750.000, ἐνῶ κατὰ μία ἄλλη, τὸ 1607, 300.000. Στὸ ἴδιο, σ. 152.

μαζαν γενικά τους ξένους, αλλά τώρα και τῶν Προτεσταντῶν, οἱ ὁποῖοι δήλωσαν ὅτι δὲν ἔχουν καμιά πρόθεση νὰ ἀσκήσουν ἱεραποστολή, δημιούργησε τὴν ἐξαιρετικὴ εὐκαιρία ν' ἀπαλλαγεῖ σιγά-σιγά ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῶν Πορτογάλων καὶ Ἰσπανῶν ἐμπόρων καί, βέβαια, καὶ ἀπὸ τοὺς μεσολαβητὲς ἱεραποστόλους, τοὺς ὁποίους δὲν εἶχε πιά ἀνάγκη. Ἡ προοπτικὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν Ἰαπωνία ἄρχισε νὰ γίνεται καὶ πάλι σκοτεινὴ.

Ἐνα σκάνδαλο δωροδοκίας πού ξέσπασε μὲ πρωταγωνιστὲς χριστιανούς –μάλιστα τὸν ἄρχοντα Χαρουνόμπου Ἀρίμα– ὑπῆρξε ἡ ἀφορμὴ νὰ ἔλθει στὴν ἐπιφάνεια ἡ κρυφὴ ἐπιθυμία τοῦ Ἰεγιάσου νὰ ἀφανίσει τοὺς χριστιανούς. Μ' ὄλο πού εἶχε ἀποσυρθεῖ γιὰ χάρη τοῦ γιοῦ του Χιντετάντα, διέταξε τὸν Ἀρίμα νὰ αὐτοκτονήσῃ μὲ σεππούκου (χαρακίρι). Ὁ Ἀρίμα ἀρνήθηκε νὰ ἐκτελέσῃ τὴ διαταγὴ, λέγοντας ὅτι αὐτὸ ἀπαγορεύεται ἀπὸ τὴν πίστη του. Ἀργότερα, ἔχοντας διαφύγει στὰ βουνά, ἔβαλε τοὺς ἀνθρώπους πού τὸν συνόδευαν νὰ τὸν ἀποκεφαλίσουν.

Ἄς παρατηρηθεῖ καὶ πάλι πόσο ἡ ἀνεξάρτητὴ ἀπόφαση καὶ ἡ ἀνυπακοὴ ἔκανε τοὺς ἄρχοντες νὰ καταλαμβάνονται ἀπὸ μανία. Ἐπίσης ὅτι σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις ἀνυπακοῆς, ἀλλὰ καὶ ἀνακάλυψης τοῦ πόσο μεγάλος ἦταν ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν, οἱ ἄρχοντες ἐκπλήσσονταν, πράγμα πού δείχνει ὅτι δὲν εἶχαν ἀντιληφθεῖ τὴ δύναμη τοῦ ἑνὸς στοιχείου οὔτε τὴν ἔκταση τοῦ ἄλλου.

Μὲ ἀφορμὴ αὐτὰ ὁ Ἰεγιάσου ἄρχισε ἕνα κινήγι χριστιανῶν. Πρῶτα ἐκτελέστηκαν ὅσοι κατεῖχαν θέσεις στὴν κυβέρνηση. Στὴ συνέχεια, διέταξε τὸν γιό τοῦ Ἀρίμα, Ναοζούμι, νὰ ἐξορίσει ὅλους τοὺς χριστιανούς ἀπὸ τὴν ἐπαρχία του. Ὁ Ναοζούμι, γιὸς χριστιανοῦ ἀλλὰ ἀποστάτης ὁ ἴδιος (αὐτὸς εἶχε πληροφορήσει τὸν Ἰεγιάσου ὅτι ὁ πατέρας του εἶχε προβεῖ σὲ δωροδοκία), θέλοντας νὰ δείξει τὴν πίστη του στὸν ἡγεμόνα διέταξε τοὺς χριστιανούς ν' ἀποστατήσουν. Πρὸς ἐκπληξὴ τοῦ ἴδιου, μεγάλη μερίδα τῶν ὑπηκόων του ἐκδήλωσε ἀνοιχτὴ ἀπειθαρχία. Αὐτὸ συνέβη καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τοῦ περιβάλλοντός του, ὅταν ὁ ἀντιχριστιανὸς κυβερνήτης τοῦ Ναγκασάκι, Χασεγκάουα Σαχιόγιε, τοῦ ἔστειλε μιὰ ἐπιστολὴ προκαλώντας τον νὰ δείξει μὲ ἐμφανῆ τρόπο τὴν ὑπακοὴ στὸ θέλημα τοῦ Ἰεγιάσου. Ἀποτέλεσμα ἦταν τρεῖς ὑψηλόβαθμοι σαμουράι μαζί μὲ τὶς οἰκογένειές τους νὰ καοῦν στὴν πυρὰ³⁹.

39. Ἡ λεπτομερὴς ἀφήγησις τῆς ἱστορίας μεταφέρει τὴν ἀτμόσφαιρα: «Μόλις ἔλαβε αὐτὴ τὴν ἐκδαστικὴ ἐπιστολή, ὁ Ἀρίμα κάλεσε ὀκτώ ἀπὸ τοὺς κύριους σαμουράι του, πού ἦταν χριστιανοὶ καί, δείχνοντάς τους τὸ μήνυμα τοῦ Χασεγκάουα, τοὺς ζήτησε ν' ἀπαρηθοῦν τὴν πίστη τους, ἔστω κι ἐντελῶς προσωρινά, καὶ ἔτσι νὰ τὸν σώσουν. Ὅταν αὐτοὶ ἀρνήθηκαν, τοὺς κάλεσε τὴν ἐπόμενη μέρα καὶ ἰκέτευσε καθέναν προσωπικά, ὅπως ἕνας σύγχρονος χρονολόγος περιγράφει: “Ἡ περιουσία μου καὶ ἡ τιμὴ μου βρισκεται αὐτὴ τὴ στιγμή ἐντελῶς στὰ χέρια σας, ἐφόσον δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ γνωρίζετε καλά ὅτι ἔχω πολλοὺς ἐχθρούς, πού μ' αὐτὸ τὸ μέσον ζητοῦν τὴν πλήρη ἀνατροπὴ μου... σὰς ἰκετεύω, δὲν θέλω παρὰ ἕνα εἶδος ἐπίδειξης μπροστὰ στὸ Βουδιστὴ ἱερέα, μόνο γιὰ μιὰ μέρα, οὔτε, μόνο γιὰ μιὰ ὥρα, ὅτι δὲν εἶστε χριστιανοί, καὶ μετὰ κάνετε ὅπως σὰς ἀρέσει.” Ἐτσι θὰ προσφέρετε μεγάλο καλὸ καὶ στοὺς ὑπόλοιπους χριστιανούς, διότι ἐγὼ μ' αὐτὸ θὰ μείνω ἰκανοποιημένος καὶ δὲν θὰ ταλαιπωρήσω κανέναν ἄλλον πιά, ἐνῶ, ἂν δὲν τὸ κάνετε, θ' ἀναγκαστῶ νὰ τοὺς μετα-

Μ' ὄλο πού κι ἄλλες ἐκτελέσεις ἔγιναν στήν ἐπαρχία τοῦ Ἀρίμα, ὁ Ἰεγιάσου, ἀκούγοντας τὰ περὶ μαζικῶν ἀνυπακοῶν στήν ἐπίσημη ἐντολή, ἐξέδωσε διάταγμα ἀπαγόρευσης τῆς χριστιανικῆς πίστης. Τὸ ἔγραψε μετὰ χαρᾶς ὁ ἀντιχριστιανὸς ζενιστῆς μοναχὸς Κον' τσίιν Σουντέν, τὸ 1614. Καί σ' αὐτὸ ἡ ἱεραποστολή περιγραφόταν ὡς μέσο γιὰ τὴν κατάληψη τῆς χώρας: «Ἡ Ἰαπωνία εἶναι ἡ χώρα τῶν θεῶν... Ὅμως, συμμορίες χριστιανῶν ἦρθαν στήν Ἰαπωνία μὲ ἐμπορικὰ πλοῖα ὄχι μόνο γιὰ ν' ἀνταλλάξουν ἀγαθὰ, ἀλλὰ ἐπίσης γιὰ νὰ διαδώσουν μιὰ φαύλη διδασκαλία, νὰ ἀνατρέψουν τὴν ὀρθὴ διδασκαλία, μὲ σκοπὸ νὰ ἀλλάξουν τὴν κυβέρνηση, ὥστε νὰ καταλάβουν τὴ χώρα»⁴⁰. Τὸ διάταγμα «ἀποτέλεσε τὴν ἀρχὴ τῶν φρικτῶν, περιοδικῶν διωγμῶν πού ἔγιναν σὲ ἐθνικὴ κλίμακα στὴ διάρκεια τουλάχιστον τῶν δύο ἐπόμενων αἰῶνων»⁴¹.

Ὁ συνδυασμὸς τῆς ἱεραποστολῆς μὲ τοὺς ξένους εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ κλείσει ἡ χώρα τὶς πύλες της καί σ' αὐτοῦς⁴². Ἀμέσως σχεδὸν μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἰεγιάσου, ὁ Χιντετάντα καί στὴ συνέχεια ὁ διάδοχός του Ἰεμίτσου μὲ μιὰ σειρὰ ὄλο καὶ αὐστηρότερων διαταγμάτων, πού ἀπαγόρευαν καί τὴν εἴσοδο καί τὴν παραμονὴ ξένων στὴ χώρα, καθὼς καί τὴν ἔξοδο Ἰαπῶνων στὸ ἐξωτερικὸ, ἀπέκλεισαν τὴν Ἰαπωνία σχεδὸν ὀλότελα ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο κόσμο. Γιὰ τὸ ἐμπόριο μὲ τοὺς μόνους ξένους πού αὐτὸ ἐπιτρεπόταν, τοὺς Ὁλλανδοὺς καί Ἄγγλους, ἔφτιαξαν ἓνα μικρὸ εἶδος νησιοῦ, τὴ Ντετζίμα, στὴν εἴσοδο τοῦ κόλπου τοῦ Ναγκασάκι. Ἀπ' αὐτὸ μποροῦσαν νὰ βγοῦν μόνο μὲ εἰδικὴ ἄδεια. Αὐστηρὰ ἔλεγχαν ἐπίσης τὴν εἴσοδο βιβλίων, ὄχι μόνο θρησκευτικῶν, ἀλλὰ ὅποιωνδήποτε εἶχαν σχέση μὲ

χειριστῶ ὅλους μὲ πολλὴ αὐστηρότητα. Καί μ' ὄλο πού ἴσως εἶναι ἁμαρτία, θὰ θυμᾶστε πὸς ὁ Πέτρος, ἂν καί Ἀπόστολος (μάλιστα ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀποστόλων), ἀρνήθηκε τὸν Χριστὸ καὶ μολοντοῦτο μετὰ συγχωρέθηκε γι' αὐτό. Πολὸν περισσότερο ἐσεῖς πού δὲν θὰ τὸν ἀρνήητε στὶς καρδιές σας οὔτε κἀν ἀπὸ φόβο, ἀλλὰ θὰ κάνετε μόνο μιὰ ἐπίδειξη ὅτι τὸν ἀρνεῖστε, κι αὐτὸ γιὰ πολὺ λίγη ὥρα, γιὰ νὰ σώσετε ἑτοί μιὰ ὀλόκληρη ἐπαρχία καὶ νὰ κρατήσετε τοὺς χριστιανοὺς πού ζοῦν σ' αὐτὴ σὲ εἰρήνη καὶ ἡσυχία". Δεδομένης αὐτῆς τῆς εὐγλωττῆς ἰκεσίας καὶ ἐν ὄψει τῆς ἰσχυρῆς ἐπίκλησης τῆς φεουδαρχικῆς πίστεως, δὲν εἶναι ἐκκλησιαστικὸ ὅτι πέντε ἀπ' τοὺς ὀκτὼ ταλαντεύτηκαν καὶ ἀκολούθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ Πέτρου πού ὁ Ἀρίμα τόσο πανοῦργα τοὺς προσκόμισε. Οἱ ὑπόλοιποι τρεῖς παρέμειναν σταθεροὶ καί, ἀφοῦ κι ἄλλες ἐκκλήσεις ἀπέτυχαν νὰ τοὺς κλονίσουν, ὁ νταϊμὸ ἀπρόθυμα ἀποφάσισε ν' ἀφήσει τὴ φεουδαρχικὴ δικαιοσύνη νὰ πάρει τὸ δρόμο της. Καί οἱ τρεῖς καταδικάστηκαν (προφανῶς ἀπὸ τὸν Χασεγκάουα) νὰ καοῦν στὴν πυρὰ μαζὶ μὲ τὶς οἰκογένειές τους. Ἡ καταδίκη ἐκτελέστηκε κανονικά, στὶς 7 Ὀκτωβρίου τοῦ 1613, μὲ τὴν παρουσία μιᾶς τεράστιας συναξῆς χριστιανῶν πιστῶν, πού προσεύχονταν καὶ ἔψαλλαν ἕμνους». C. R. Boxer, *The Christian Century*, σσ. 267-268. Ὑπολογίζεται ὅτι 30.000 χριστιανοὶ μαζεύτηκαν. Αὐτὸ «φυσικὰ θεωρήθηκε ἀπὸ τὴν μπακούφου [κυβέρνηση] ὡς ἀνυπακοὴ στὸ φεουδαρχικὸ νόμο καὶ τὴν τάξη». Στὸ ἴδιο, σ. 315.

40. Notto R. Thelle, *Buddhism and Christianity in Japan - from Conflict to Dialogue, 1854-1899*, Honolulu: University of Hawaii Press, 1987, σ. 7.

41. Neil Fujita, ὁ.π., σ. 160.

42. Ἄν καί, κατὰ τὸν Neil Fujita, πρέπει νὰ συνυπολογισθεῖ τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἀποκλεισμὸς θὰ ὑπηρετοῦσε τὸ κρατικὸ μονοπώλιο καὶ ἐπομένως τὸ θησαυροφυλάκιο τῶν Τοκουγκάουα, καθὼς ἐπίσης θὰ ἔκανε φτωχότερους –καὶ ἄρα πιὸ ἀδύνατους– τοὺς ἄλλους νταϊμὸ. Στὸ ἴδιο, σ. 162.

κάποια δυτική επιστήμη. Μόνο τὸν 18ο αἰώνα χαλάρωσε κάπως ἡ ἀπαγόρευση τῶν ξένων βιβλίων.

Παρὰ τὸν φοβερὸ κίνδυνο, πολλοὶ ἱεραπόστολοι παρέμειναν κρυφὰ στὴ χώρα. Φρικτὰ βασανιστήρια, θανατώσεις μὲ σκληροὺς τρόπους, φυλακίσεις κ.λπ. ἦταν στὴν ἡμερήσια διάταξη. Κάποια ὁμαδικὰ μαρτύρια ἔμειναν στὴν ἱστορία, ὅπως ἐκεῖνο τῶν πενήντα πέντε χριστιανῶν στὸ Ναγκασάκι, τὸ 1622. Τριάντα ἀπ' αὐτοὺς ἀποκεφαλίστηκαν (μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἑπτὰ παιδιὰ) ἐνῶ οἱ ἄλλοι κήκων στὴν πυρὰ, τὴν ὁποία μάλιστα ἐπίτηδες κρατοῦσαν χαμηλή, ὅπως συχνὰ συνήθιζαν, ὥστε τὸ βασανιστήριο νὰ κρατήσει ὤρες. Μεταξὺ τους ἦταν ἡ ὀγδοντάχρονη Λουτσία ντὲ Φρέιτας, χήρα ἑνὸς Ἰσπανοῦ, ἀγαπητὴ σὲ ὅλους μὲ τὸ ὄνομα «μητέρα τῆς κονφράρια» (δηλαδή τῆς χριστιανικῆς κοινότητος), διότι φρόντιζε φτωχοὺς καὶ ἀρρώστους, ἀλλὰ ἐπίσης ἔκρυβε τοὺς κυνηγημένους, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο καταδικάστηκε⁴³.

Ὁ τρίτος διάδοχος τοῦ Ἰεγιάσου, Ἰεμίτσου, πὺν ἀνάλαβε τὴ διακονήθησιν ὡς σόγκουν τὸ 1623, ὑπῆρξε ὁ σκληρότερος ἀπὸ ὅλους. Ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλες, γνωστὲς διαστροφές, ὁ ἴδιος εἶχε προφανῶς σαδιστικὲς τάσεις. Ἐπειδὴ οἱ πιστοὶ δέχονταν τὸ μαρτύριο πάντα ψάλλοντας καὶ χαιρόμενοι, χωρὶς ν' ἀποστατοῦν, ἡ ἐφευρετικότητα τῶν βασανιστῶν συνέλαβε ἀκόμα πιὸ ἀπάνθρωπες πρακτικὲς. Ἐνας αὐτόπτης, ὁ Ὁλλανδὸς ἔμπορος Φρανσουὰ Καρόν, ἔχει ἀφήσει τὴν ἑξῆς περιγραφή:

Εγγύμωναν χαριτωμένα κορίτσια καὶ γυναῖκες δημόσια, τὶς ἀνάγκαιζαν νὰ περπατήσουν στὰ τέσσερα, ἔστριβαν τὰ σώματά τους, τὶς ἔσερναν. Στὴ συνέχεια ἔβαζαν κτήνη νὰ τὶς ἀτιμάσουν. Μετὰ τὶς ἔριχναν γυμνὲς σὲ ξύλινα βαρέλια, γεμάτα μὲ φίδια, μέχρι νὰ πεθάνουν [...]. Μιὰ ὁμάδα ἀπὸ γέροντες καὶ νέους τοὺς τοποθέτησαν σὲ ἕνα κλουβὶ δίπλα στὸ κύμα, ὥστε εἶτε νὰ πνιγοῦν ἢ νὰ στεγνώσουν ἀπ' τὸν καψτὸ ἥλιο [...]. Τυφλῶναν κάποιους γονεῖς καὶ κάπου δίπλα προκαλοῦσαν πόνον στὰ παιδιὰ τους. Καθὼς τὰ μικρὰ ἔχυναν δάκρυα καὶ αἶμα φωνάζοντας στοὺς γονεῖς τους «Μπαμπά, μαμά, βοηθήστε με, σταματήστε τὸν πόνον. Ἄν δὲ μεταστραφεῖτε, θὰ ὑποφέρω ἀπ' τὸν πόνον» [...], πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς γονεῖς πέθαναν ἀπὸ καρδιακὴ ἀνακοπή.

Ὡστόσο, συχνὰ οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Ὁλλανδοὶ συνεργάζονταν μὲ τοὺς βασανιστὲς ἢ βασάνιζαν καὶ οἱ ἴδιοι⁴⁴.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς τρόπους βασανισμοῦ ἦταν καὶ τὸ ἀνάποδο κρέμασμα:

Τελικά, ἕνας ἄλλος τρόπος ἐφευρέθηκε: τὸ θῦμα κρεμιόταν ἀνάποδα, μὲ τὸ κεφάλι σὲ μιὰ τρύπα [...]. Προκειμένου ν' ἀποτρέψουν τὸ αἶμα νὰ κυλήσει πολὺ γρήγορα, ἔκαναν μιὰ ἐλαφρὰ κοψιὰ σὲ σχῆμα σταυροῦ στὸ κεφάλι· ἔτσι τὸ αἶμα κυλοῦσε σιγά-σιγά [...]. Τὸ θῦμα κρατᾷ ἐννέα μὲ δέκα μέρες, χωρὶς νὰ χάσει τὴ συνείδησή του, μέχρι τὴν τε-

43. Neil Fujita, *ὁ.π.*, σ. 174.

44. *Στὸ ἴδιο*, σ. 179.

λευταία στιγμή. Πριν από δύο χρόνια, ένα κορίτσι πέθανε μετά από δεκατέσσερις μέρες [...]. Το ανάποδο κρέμασμα προξενεί απερίγραπτα φοβερό πόνο. Πολλοί χριστιανοί δεν άντεχαν κι εγκατέλειπαν την πίστη τους [...]. Κάποιες φορές μίλησα με ανθρώπους που είχαν αποστατήσει αφού είχαν άντέξει δύο-τρεις μέρες· όλοι μου είπαν ότι αυτό δεν μπορούσε καν να συγκριθεί με όποιοδήποτε άλλο βασανιστήριο, ούτε ακόμη με αυτό της φωτιάς⁴⁵.

Ό σκοπός ήταν το πλήρες ξερίζωμα του Χριστιανισμού από τη χώρα. Πέρα απ' αυτά, από τη δεκαετία του 1630 οί αρχές βρήκαν έναν καινούργιο τρόπο για ν' ανακαλύπτουν τους χριστιανούς: όλοι οί πολίτες έπρεπε να έγγραφούν σε κάποιο βουδιστικό ναό. Οί ιερείς του ήταν υπεύθυνοι για τόν όρθό θρησκευτικό προσανατολισμό τών ένοριτών τους. Πολλοί από φόβο αναγκάστηκαν ν' αποστατήσουν. Γι' αυτούς κρατούσαν καταλόγους με στοιχειά και με την όμολογία τους ότι εγκαταλείπουν για πάντα τόν Χριστιανισμό.

Πολλές όμως ήταν και οί ψευδομεταστροφές. Αυτές εγκαινίασαν τό είδος του Χριστιανισμού που άφανώς θα έπιδίωνε πιά στην Ίαπωνία, δηλαδή τους κρυπτοχριστιανούς (κακουρέ-Κιρισιάν). Αυτοί χρησιμοποιούσαν συχνά βουδιστικά λατρευτικά αντικείμενα (π.χ. άγαλματίδια) σε κάποιο κρυφό σημείο τών όποιων ύπήρχε ένα χριστιανικό σύμβολο. Όταν οί αρχές τό άντιλήφθηκαν, από τό 1620 άρχισαν να εφαρμόζουν τήν πρακτική που είναι γνωστή ως «φούμι-έ». Αυτή συνίστατο στο να αναγκάζουν όσους ίσχυρίζονταν ότι είχαν μεταστραφεί να ποδοπατούν εικόνες φτιαγμένες ανάγλυφα σε μπρούντζινα μετάλλια. Μ' αυτό τόν τρόπο αποκαλύπτονταν οί κρυπτοχριστιανοί.

5. Η έπανάσταση τής Σιμαμπάρα.

Όσοσο, κάποια στιγμή –συγκεκριμένα τό 1637– σημειώθηκε μιá όπλισμένη αντίσταση τών χριστιανών. Όμως όχι μόνο λόγω του διωγμού ούτε με άφορμή αυτόν. Πρόκειται για τό έπεισόδιο που είναι γνωστό ως «έπανάσταση τής Σιμαμπάρα». Η Σιμαμπάρα, μιá φτωχή περιοχή άγροτών και ψαράδων, οί περισσότεροι από τους όποιους ήταν χριστιανοί, στίς άκτες τής δυτικής Κιουσου, είχε τήν άτυχία ή κυβέρνηση να διορίσει ως διοικητή τόν Σιγκεμάσα Ματσουκούρα, ό όποιος έδειξε έξαιρετική σκληρότητα όχι μόνο άπέναντι στους χριστιανούς, αλλά γενικά στους υπηκόους του, έπιβάλλοντας άπάνθρωπους φόρους, όπως π.χ. άκόμα και στίς νέες γεννήσεις και θανάτους. Άδυναμία πληρωμής τιμωρούνταν με βασανιστήρια, με πωλήσεις τών συζύγων και κορών σε οίκους άνοχής κ.τ.π. Τήν ίδια τακτική συνέχισε ό γιός του. Στη γειτονική περιοχή τής Άμάκουσα ένας άλλος διοικητής έκανε τά ίδια⁴⁶.

Η κατάσταση όδήγησε τους κατοίκους σε ένοπλη (με έντελώς άνε-

45. Στο ίδιο, σ. 179.

46. Στο ίδιο, σ. 184.

παρκή όπλισμό) επανάσταση – τήν όποία, βέβαια, ή κυβέρνηση θεώρησε ώς άπόπειρα κατάληψης τής χώρας άπό τούς χριστιανούς. 27.000 (κατ' άλλους ύπολογισμούς 37.000) άνθρωποι ξεσηκώθηκαν. "Όταν ή πρώτη δύναμη πού έστειλε εναντίον τούς ή κυβέρνηση άπωθήθηκε, συνέχισε με τήν άποστολή ένός στρατεύματος άπό 120.000. Οί επαναστάτες, ύπό τήν άρχηγία ένός χαρισματικού δεκαεξάχρονου, τού πιστού χριστιανού Σίρο Τοκισάντα Μασούντα⁴⁷, για τόν όποίο πίστευαν ότι είχε σταλεί άπό τόν Θεό, προκειμένου νά τούς άπαλλάξει άπ' τούς τυράννους, κλείστηκαν σέ ένα παλιό φρούριο πού τó περιέβαλλε άπό τρείς μεριές ή θάλασσα, τó Χάρατζό. Οί ήρωϊκοί επαναστάτες κατόρθωσαν ν' άποκρούσουν άπό 'κει τίς έπιθέσεις. Τότε ό διοικητής τής στρατιάς ζήτησε βοήθεια άπό τούς 'Όλλανδούς, οί όποιοι πρόσφεραν συστοιχία κανονιών, καθώς έπίσης και πλοίο όπλισμένο με κανόνια πού πλησίασε τó όχυρό.

'Ο κανονιοβολισμός έπί δεκαπέντε μέρες δέν είχε άποτελέσματα. Μάλιστα διακόπηκε, όταν οί επαναστάτες έστειλαν ένα περιφρονητικό μήνυμα λέγοντας «Δέν ύπάρχουν πιά θαρραλέοι στρατιώτες στή χώρα νά πολεμήσουν μ' έμάς; Και δέν ντρέπεστε νά ζητάτε τή βοήθεια ξένων εναντίον τού μικρού μας όχυρού»; 'Η στενή πολιορκία ήταν ή έπόμενη τακτική. Τή λύση έδωσε τελικά ένας προδότης, ό Γιαμάντα Έμοσάκου, ό όποιος έστειλε μήνυμα ότι οί προμήθειες τών επαναστατών τελείωναν. Τότε, με μιá τελευταία έφοδο, τó όχυρό κατελήφθη. "Όλοι οί επαναστάτες, μεταξύ τών όποιων γυναίκες και παιδιά, σφαγιάστηκαν. 'Ο Άμάκουσα Σιρό, δεκαεπτά τότε χρονών, άποκεφαλίστηκε και τó κεφάλι του έπέτέθηκε στό Ναγκασάκι καρφωμένο σέ κοντάρι. "Ένα καλό πού προέκυψε άπ' αύτή τήν επανάσταση ήταν ότι ό γιός τού Μασουκούρα καταδικάστηκε άπό τήν κυβέρνηση σέ θάνατο, έφόσον θεωρήθηκε ώς ή αίτία τού έπεισοδίου. "Όλοι δέ οί νταϊμό προειδοποιήθηκαν νά φέρονται καλύτερα στους ύπηκόους τους⁴⁸.

Μ' όλο πού άφορμή στάθηκε ή άπάνθρωπη οικονομική έκμετάλλευση, ή επανάσταση άσφαλώς είχε έπίσης έντονο χριστιανικό χαρακτήρα. 'Η σημαία τού Άμάκουσα έδειχνε ένα δισκοπότηρο πού περιείχε τήν όστια. Περιττό λοιπόν νά ειπωθεί ότι μετά άπό αύτό ό διωγμός συνεχίστηκε άμείλικτος.

"Ένας άπό τούς άξιωματούχους πού έλαβαν μέρος στή μάχη κατά τών επαναστατών ήταν ό 'Ινοουέ Μασασίγκε⁴⁹. Αυτόν είχε διορίσει ή κυβέρνηση ώς Γενικό Άνακριτή τών χριστιανών ήδη άπό τó 1627, αλλά ή συμβολή του στή Σιμαμπάρα όδήγησε στό νά τού άνατεθεί πλήρης δικαιοδοσία για τó θέμα τών χριστιανών, αλλά και γενικά τών ξένων (ό 'Ινοουέ ήταν εκείνος πού περιόρισε τούς 'Όλλανδούς στή Ντετζίμα).

47. Γνωστός ώς Άμάκουσα Σιρό. Μέχρι σήμερα ή ήρωϊκή μορφή του έμπνέει κινηματογραφικά έργα, μυθιστορήματα άκόμη και άνιμε, μάνγκα ή βιντεοπαιχνίδια.

48. Για τόν Άμάκουσα Σιρό και τήν επανάσταση τής Σιμαμπάρα, βλ. Jonathan Clements. *Christ's Samurai: The True Story of the Shimabara Rebellion*, London: Robinson, 2016.

49. Τόν όποίο άπαθανάτισε ό "Έντο Σουσάκου στό μυθιστόρημά του, καθώς και ό Μ. Σκορτσέζε στό έργο του.

Ὁ Ἰνουέ, ἔχοντας ἀντιληφθεῖ –ὅπως καὶ ἄλλοι– ὅτι τὸ μαρτύριο μᾶλλον ἐνδυνάμωνε παρὰ ἐξασθενοῦσε τοὺς χριστιανούς, ἄλλαξε τακτική. Πρῶτον, μετέθεσε τὸν στόχο ἀπὸ τοὺς ἀπλοὺς πιστοὺς στὰ ἀνώτερα στελέχη. Καί, δεύτερον, χρησιμοποίησε ψυχολογικὲς τακτικὲς, ποὺ ὡστόσο περιλάμβαναν καὶ βασανιστήρια⁵⁰. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο κατόρθωσε νὰ κάνει ν' ἀποστατήσουν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀξιωματοῦχους τῆς ἐκκλησίας⁵¹. Ὁ πιὸ περίφημος μεταξὺ τους ἦταν ὁ Κριστοφάο Φερέιρα, ἕνας λαμπρὸς Ἰησουΐτης, τὸν ὁποῖο οἱ χριστιανοὶ ἔβλεπαν ὡς ἅγιο, λόγω τῆς πίστεως του καὶ τῆς φροντίδας του γιὰ τοὺς πιστοὺς. Ὁ Φερέιρα πρόβαλε ἰσχυρὴ ἀντίσταση στὸν Ἰνουέ. Ὅταν ὁμως ὑποβλήθηκε στὸ βασανιστήριον τοῦ ἀνάποδου κρεμάσματος, ἀφοῦ ἄντεξε δύο μέρες, ἀποστάτησε. Αὐτὸ προξένησε μεγάλο κλονισμό τόσο στὴν ἰαπωνικὴ ἐκκλησία ὅσο καὶ στὴν Εὐρώπη. Οἱ Ἰησουΐτες τόσο αἰσθάνθηκαν τὴν ἀποστασία ὡς προσβολή, ποὺ θέλησαν νὰ σταλοῦν στὴν Ἰαπωνία γιὰ νὰ ἐπανορθώσουν τὴν ἀποστασία τοῦ συναδέλφου τους μὲ τὸ αἷμα τους. Ἀπὸ τριαντατέσσερις ποὺ ξεκίνησαν, οἱ Ἰσπανοὶ στὴ Μανίλα πήραν γιὰ τὴν Ἰαπωνία μόνο τὸν π. Μαρτσέλλο Μαστριλί. Σχεδὸν ἀμέσως ἀνακαλύφθηκε καί, μετὰ ἀπὸ βασανιστήρια, ἀποκεφαλίστηκε. Ἐπίσης ἕνας Ἰάπωνας Ἰησουΐτης, ὁ Πέντρο Κίμπε, μῆξε κρυφὰ στὴν Ἰαπωνία μὲ σκοπὸ νὰ μαρτυρήσει. Ὁ ἡρωϊκὸς αὐτὸς Ἰάπωνας χριστιανός, ἀφοῦ ἀνακρίθηκε ἀπὸ τὸν Τσουάν Σαουάνο, πρῶτον Κριστοφάο Φερέιρα (παρουσία τοῦ Ἰνουέ) πέθανε θαρραλέα μὲ τὸ ἀνάποδο κρέμασμα⁵².

Οἱ τακτικὲς αὐτὲς συνέχισαν ἕως ὅτου δὲν παρέμεινε κανένα φανερὸ ἴχνος Χριστιανισμοῦ στὴν Ἰαπωνία. Συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς Ἐντὸ ἔγραψαν ἐναντίον του, καθιερώνοντάς τον στὴν ἰαπωνικὴ συνείδηση ὡς φαύλη καὶ ἐπικίνδυνη θρησκεία⁵³. Ὡστόσο, ὅπως ἤδη εἶπαμε, μέσα ἀπὸ τὴν τακτικὴ κάποιων χριστιανῶν νὰ ὑποκρίνονται ὅτι πατοῦν τὶς εἰκόνες στὸ φοῦμι-έ, ὁ Χριστιανισμὸς –ἀκριδέστερα μιὰ ἰδιαίτερη, συγκρητιστικὴ μορφή του, στὴν ὁποία διαμορφώθηκε μέσα στα χρόνια, γνωστὴ ὡς «Κακουρέ-Κιρισιτάν»– ἐπιβίωσε στὴν Ἰαπωνία μὲ τὶς κοινότητες τῶν κρυπτοχριστιανῶν. Παρὰ ταῦτα, ἡ πιὸ δυτικοποιημένη ἀσιατικὴ χώρα παραμένει ἡ πιὸ ἀδιάδροχη στὸν Χριστιανισμό, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ἀκόμη μιὰ ξένη θρησκεία.

50. Ἡ ἐξαιρετικὰ πανούργα μέθοδος τοῦ Ἰνουέ ἔχει σωθεῖ σὲ ἕνα ἐγχειρίδιο ὀδηγιῶν, ἐμπλουτισμένο ἀπὸ τὸν διάδοχό του, ἀλλὰ βασικά δικό του δημιούργημα. Βλ. πλήρη ἐκθεσὴ του στὸ G. Elison, ὁ.π., σσ. 204-207.

51. Πάντως δὲν κατόρθωσε νὰ ξεριζώσει τὸν Χριστιανισμό. Παρατήθηκε ὅταν, ἀκόμη καὶ μετὰ ἀπ' ὅλ' αὐτὰ, ἀνακαλύφθηκαν σὲ κάποια ἐπαρχία κάπου 600 χριστιανοί.

52. Neil S. Fujita, σσ. 199-200.

53. Jan C. Leuchtenberger, *Conquering Demons: The "Kirishitan", Japan, and the World in Early Modern Japanese Literature*, Center for Japanese Studies, University of Michigan, 2013. Ὁ συγγραφέας ἀσχολεῖται μὲ τὴν καρικατούρα τοῦ Χριστιανισμοῦ (καὶ τῶν Εὐρωπαίων) ποὺ ἐπλάσαν στὴν πρῶτη σύγχρονη Ἰαπωνία διάφοροι συγγραφεῖς. Ὁ Kiri Paramore (*Ideology and Christianity in Japan*, Abingdon, Oxon: Routledge, 2009) ὑποστηρίζει ὅτι αὐτοὶ δὲν ἀσχολοῦνταν τόσο μὲ τὸν Χριστιανισμό καθαντὸν ἀλλά, μὲ ἀφορμὴ αὐτόν, μὲ τὴν διαμόρφωση τῆς ἰδεολογίας τῆς δυναστείας τῶν Τοκουγκάουα.